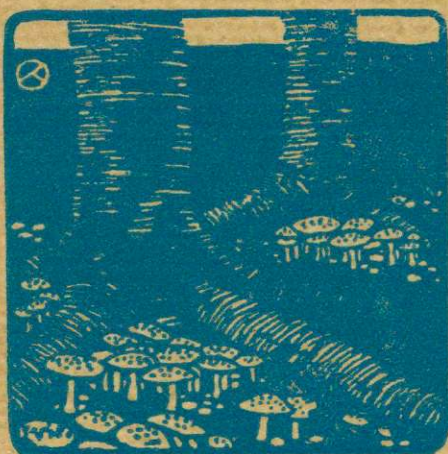

DOM IN SVET

VSEBINA

Fr. S. Finžgar: Prorokovana 73. — Dr. A. Stegenšek: O Crivellijevi veroneški Madoni 77. — St. Majcen: Zapiski 81. — Milan Kuret: Vereščagin: Spomenik vojne 83. — France Bevk: Koča na samoti 83. — France Bevk: Park 83. — Milan Kuret: Izzvenele pesmi 84. — Iv. Dobravec: Pesem 84. — Iv. Cankar: Dve črtici 85. — Dante Alighieri - Dr. J. Debevec: La Divina Commedia 87. — France Bevk: Črni piščanec 89. — Iv. Grafenauer: O naših najmlajših 92. — Narte Velikonja: Na morju 96. — France Bevk: Pipico kadim 98. — Dr. A. Breznik: Razvoj novejšje slovenske pisave pa Levčev pravopis 99. — Dr. Ivan Pregelj: Tlačani 101. — Književnost: E. v. Handel-Mazzetti: Stephana Schwertner (dr. J. Šilc) 105. — Glasba: Stanko Premrl: Slava presv. Evharistiji (dr. Fr. Kimovec) 105. — To in ono: Naše slike: Andrea del Castagno: Pippo Spano; Crivelli: Madona z Detetom; A. in G. da Murano: Kronanje Device; Marija vedna Pomočnica 78; G. Bellini: Madonna dell'orto 79; Fra Filippo Lippi: Glava angela 104; Velika Planina pozimi, Znamenje nad Podutikom 73 (I. C.); Strelcov »Popotnik« (dr. I. Pregelj) 106; Rabindranath Tagore (Anton Res) 107; Iz belokranjskega besednega zaklada (I. Šašelj) 108.

XXVIII.

ŠTEV. 3

Znamenje nad Podutikom.

Fot. Ant. Gregorec.

F. S. FINŽGAR: PROROKOVANA.

27. JULIJA 1914.

Jančar s Kozjega hriba se je tega jutra tudi ravnal k maši in za odhod, vse hkrati. V rdečo ruto mu je navezala žena odhodnico, ki jo je prijel s trdo roko in se napotil. Žena in otroci so šli za njim do bogca vrh hriba.

»Pa z Bogom! Da mi ne prodaš voli pod ceno. — Na prašiče pazi, da jih ne opariš. — Za ozimino ti zorje Matic. Sem ga že naprosil. Lačni ne boste. In za otroke naj ti Torgelc koj pomeri čizme. Z Bogom, no!«

Jančar je predejal sveženj v levico in pomolil ženi roko, ki jo je stiskala in ga gledala z rdečimi, objokanimi očmi. Otroci so se tiščali matere, najmlajši je še ves zaspan mosljal ob drobnem prstku.

»Ne veš, kako mi je hudo. Kar tako mi nekaj pravi, da te ne bo nazaj!«

Žena je poprijela Jančarjevo desnico tesneje in začela glasno ihteti.

»Ne jokaj! Kar je, to je. In če me ne bo, boste že rili.«

»Slišiš, pri fari vabi. Z Bogom!«

Jančar je izmaknil ženi desnico, potapljal vsakega otroka posebe po glavi in mu naročal, da naj bo priden in naj mater uboga. Nato se je naglo obrnil in se spustil po klanecu. Žena je gledala za njim, dokler ni izginil v gostem bukovju,

nato se je ozrla na šestero otrok, ki so jokali ob njej, pogledala na bogca, pokleknila predenj in začela moliti. Otroci so pokleknili poleg nje; na vzhodu je zažarela zarja.

Jančar je pa tekkel navzdol. Ko je slutil, da ga nihče več ne more videti, se je ustavil in se obrnil še enkrat proti bogcu. Tiho so visele nad njim zelene veje, v suhem listju je zašumela tuintam zdramljena kobilica in se preskočila. Jančar je vrgel sveženj na tla in sedel nanj. Sključil se je v dve gubi, prste zaril v lase, da se mu je dvignil klobuk in zdrsnil po plečih na tla. Potem ga je začelo mrzlično stresati, tiščati in peči ga v prsih, dokler ni izbruhnilo in se mu niso udrle solze ter je zaihtel na glas.

Ko se je razjokal, se mu je izvila in iztrgala iz srca težka, zamorjena bolečina. Obrisal si je solze z veliko ruto, vstal in se obrnil proti vrhu klanca.

»O Bog, tebi jih izročam. Naredi in ravnaj z njimi, kakor sam najbolje veš, da je prav!«

Poiskal je klobuk, dvignil sveženj in odšel.

Jančar je skrčil v cerkvi sveženj v zadnjo klop in se začel pripravljati na obračun z Bogom.

»Ubijal nisem, kradel nisem, goljufal še nikoli nobenega; če molimo? — Seveda molimo. I kaj imam? Navadne grehe: kakšno jezo nad živino, zadremlje se mi pri pridigi. — Ne kolnem

pa ne. Kar sem se oženil, kar nič, zavoljo otrok, da jih ne pohujšam. Samo v mislih mi pa pride, da bi bentil od jeze. Pa mi je žal, še za misel mi je žal. — Nad ženo res zarezim včasih. — Udaril je vendar nisem nikoli. — Saj jo imam rad. — Zares. Moj Bog, šele to uro sem spoznal, kako jo imam rad. Zato sem jokal. Ali imam še kaj? — Aha, Kozjeglavca sem zadnjič ozmerjal, ko je preklje sekal v mojem. Naj jih seka, če hoče. — Na vreme sem tudi pogodrnjal letos. Ali nam je tako od sile nagajalo, da sem tako-rekoč vsak cent sena ukradel ljubemu Bogu, da mi ga ni zmočilo. — Mhm — dva zajca sem ujel v zanjko. Pravzaprav tega nimam za greh, povem pa vseeno. Zaradi zajcev bi bilo res neumno, če bi se vical. Takole. Sedaj je menda vse.«

Tako si je Jančar izpraševal vest.

Po maši so postali možje in fantje pred cerkvijo. Ko je prišel mednje Jančar s svežnjem, so se začudili.

»Glej ga, kaj misliš, da boš preje doslužil, če tako hitiš,« se je šalil Mlinarjev.

»Ali ne greste?« je vprašal nekam plašno Jančar.

»Na enajsti vlak!« so rekli.

»Na enajsti?« se je zavzel Jančar.

Fantje so prižgali cigarete.

»Pojdimo zajtrkovat. Morda ne bomo več skupaj,« jih je sililo več naenkrat.

Nekateri so se pomišljali, nazadnje se je pa ganila vsa gruča in je šla v gostilno.

Ko je Jančar izpil pol litra rebulje, se je razvnel. Odkril se je in stopil sredi sobe ter začel peti: Pobič sem star šele osemnajst let... Družba se je zasmejala dovtipu, Mlinarjev je hitro snel ogledalo s stene in ga je držal pred Jančarja: »Poglej se — pobič-sivček!« Toda Jančar se ni dal ugnati. Trdovratno je pel pobiča in ga izpel do konca.

Nato je sedel spet za mizo in umolknil. Zapeli so drugi. Jančar je pogledal na uro. Še sedem ni bila. »Še štiri ure,« je računil. Nenadoma ga je poklicalo. Popustil je načeto četrtno vina na mizi, porinil k njej tri desetice in se za hrptom pevcev izmuznil.

»Z Bogom,« je parkrat zavpil na vasi, ko je srečal znanca, in se hitro obrnil v hrib. V prvo leščevje, ki ga je naletel ob poti, je vrgel sveženj in se naglo, sunkoma pričel poganjati navkreber.

»Sedaj šele vem, kako jih ljubim,« se je od-dahnul pri bogcu in dolgo gledal na hišo in na hlev.

Vsako svojo njivo, vsak svoj travnik je pre-motril. Po gozdu je iskal presek, da je našel svoje

parcele. Za vsak gaber je vedel, vsako smreko-sušico poznal. S prstom bi bil pokazal parobke in povedal, kdaj je odsekal tu, če za prodaj ali če za dom.

»Prehitro je prišlo,« se je opravičeval. »Kar nič se nisem poslovil od vas.« Dvignil je klobuk, zakročil z njim po zraku in govoril njivam, travnikom in gozdu: »Z Bogom! Z Bogom!«

Potem je stekel po bregu. Za hišo je ustavil korak in se bližal durim po prstih. Nikogar ni bilo na dvorišču. Le kopa kokoši je čepela pred podom in celo mogočni petelin je sedel na plotu tih in zamišljen.

Ko je Jančar odprl vrata, se žena Franca prvi hip ni niti ozrla. Skozi okno je bila zave-rovana v daljavo, otroci so sedeli po tleh in na klopi.

»Kakor bi bil praznik,« je izpregovoril.

»Lej ga!« se je zganila žena. »Ali si prišel nazaj? Zmotili so se, kaj ne? Ti ne pojdeš?«

»Drugi gredo šele z enajstim. Pojdem pa še jaz.«

Blaž Jančar je sedel za mizo in zdelo se mu je, da je grozno truden. Glavo je podprl ob dlan, z desnico je brskal drobtinice, ki so bile ostale od zajtrka raztresene po mizi. Vso pot je zbiral misli — in bilo jih je veliko — da jih še pove in razodene ženi. In ko je bil pred njo, ni imel besede.

»Ali si bil v cerkvi?« je pričela žena, ki je ob oknu takisto poprej premišljevala sto reči, ki jih ni vprašala moža, in ji je bilo žal.

»Bil.«

»Ali vas je bilo veliko?«

»Veliko. Več kot polovica gospodarjev nas gre. In fantov — kar vsi.«

»Če bi ti hitro kaj skuhala?«

»Saj nisem potreben. — Franca, ali greš z mano na postajo?«

»Rada.« Saj bi bila tudi v cerkev šla, pa se mu ni upala reči.

»Pa skuhaj kaj; eno uro imava še časa.«

Jančar je podrgnil drobtinice na kup, potem je šel iz hiše. Najmlajšemu otroku je pomolil prst, katerega se je Janezek tesno poprijel in koracljal z očetom. Šla sta v hlev.

Krave so se vse hkrati ozrle na gospodarja in Dima, najstarejša, je veselo zamrčala.

Telička je imela pod sabo. Teliček je po-skočil, potresel z belim repkom in poskusil za materjo zamukati.

Gospodar ga je bil vesel in je hitro sklenil:

»Ne sme ga prodati. Priveže naj ga. To ji moram še naročiti.«

Jančar je šel od krave do krave, pobožal Savo, popraskal Pisano med rogovi, vrgel zjedi iz jasli, potipal vola in bil zadovoljen.

Nato se je podal na pod. Janezek je prilezel po vseh štirih do praga in sedel nanj. Oče je prepeljal slamoreznico v kot, vzel metlo in porinil nekaj raztresenih bilk h kupu rezanice. — S poda je šel k vozem, ogledal zavore in poskusil kambe pri jarmih. Potem je zlezal po lestvi na podstrešje in presodil kupe sena, računil, koliko voz bo otave in koliko utegne biti otepov. Vse je kazalo, da se ni bati zime. Tudi v kaščo je šel, kjer je pregledal žitnice in zalogo starega žita. Še h kozolcu se je napotil in prešteval brane, dasi je vedel skoro za vsak snop.

Žena je pripravljala cvrtje. Skrivoma je prihajala na prag in pogledovala za možem. Čim bolj skrbno je mož ogledaval vse malenkosti, tem bolj je njo skrbelo.

»Oh, pomeni! Vse to pomeni,« je vzdihovala ob ponvi. »Še enkrat ga je Bog poslal nazaj. Po slovo je prišel za vselej.«

In spet je šla na prag in videla, kako je Blaž potipal vsako ljubo reč na dvorišču. Celo hruški, na novo usajeni, je popravljal kolec in jo trdneje privezal.

»Pomeni, to je spomin! Nikoli več ga ne bo nazaj!« je vnovič vzdihovala žena in skladala cvrtje v skledo.

»Še ti jej,« jo je silil mož in hrustal jed, kakor je ni bilo zlepa na mizi pri Jančarjevih.

»Bom že. Se moram še preobleči.«

Jančar je ostal sam z otroki. Vsak je dobil cvrtja, vsak naukov.

Ko se je vrnila žena, ji je mož ponudil skledo.

»Skoro vse smo pojedli.«

»Kar dajte; saj se mi ne ljubi.«

»E, nekaj vseeno zagrizni.«

Franca je odlomila kosček zase, ostalo je dala Janezku.

»Kar čas bo,« je pogledal Jančar na uro.

»Pojdiva!«

Stara teta Urša je prevzela v varstvo družino, onadva sta pa odšla na postajo.

Še preden sta prišla do leščevja, kamor je bil Jančar skrtil sveženj, sta videla po dolini zборе ljudi, ki so vsi hiteli za istim ciljem. Tuintam je pešce prehitel voz, preobložen z moškimi, ki so vriskali. Nekateri vozovi so imeli zastavice.

»Kako je prav, da sem šla. Le poglej, saj je ženskih več na cesti nego moških,« je kazala Franca s prstom na pot.

»Seveda je prav,« jo je pogledal Jančar in hitel pred njo v dolino.

»Poglej, župnik gre tudi!« je spet začela ona, ki je komaj dohajala moža.

»Saj res,« se je on za hipec ustavil. »Župan gre z njim. Prav taka hoja je.« In je spet začel urneje hoditi.

Ko sta prišla na cesto, sta se pridružila Matjaževemu Jerneju, kateremu je ponašala mlada, molčeča žena — iz spodnjih krajev je bila doma — sveženj.

»Pozdravljen, Jančar!« je zaklical Jernej. Poznalo se mu je na hoji, da ga nekoliko ima, ko je vendar vse predrobno stopical, dasi ni bil velik.

»Gremo, Jernej!«

»Jaz seveda, pa ti, ko si siv kot ovca!«

»Kaj siv! Saj nimam moči v laseh, kakor Samson.«

»Hahaha,« se je smejal Jernej. »In žena gre s tabo. Kaj se te še ni naveličala?«

»Jernej!« se je oglasila za njim njegova žena. »Mh, tale naš. Nobena reč ga ne gane.«

»Seveda me gane. Vidiš, Jančar, šele dva meseca sem oženjen. Pet let so me ženili, preden so mi jo izbrali, in še prezgodaj. Vsaj dva meseca prezgodaj.«

»Zadnji čas, Jernej, imaš vsaj dediča,« se je potegnila Jančarica za ženo, ki si je neprenehoma brisala solze in izpod rute skrivnostno pritrdila Jančarici.

»Poglej — poglej — juhu —« je pokazal Jernej, ko se je izpred Maninega domka snovala procesija otrok za možem.

»Saj sem ji rekel, naj bo doma, ali kar tišči,« se je zagovarjal tovarniški delavec Manin in je zardel.

Možje so vstopili vstric in šli pred ženami in otroki.

Voz s fanti je pridrdral po cesti. Medenina na opremi težke kobile je zvenčkala. Nekdo je vihtel klobuk in klical: »Stran! Dragonci gredo!« Mana je potegnila otroke s ceste, iz kolesnice je brizgnila rjava voda in jih oškropila.

Prišli so do obcestne krčme. Mlinarjev je stal na cesti sredi fantov in točil in pocejal.

»Pojdimo!« jih je nagovoril Jernej. »Zamudite!«

»Naj, smrti še nihče ni zamudil!« je trdil Mlinarjev in izpil.

Pustili so jih in šli dalje.

Čim bliže so bili postaji, tem večje trume so dohajali.

Pri obcestnih hišah so stale stare ženice in si brisale oči in gledale po cesti za trumami, ki so vrvele kakor omotične dalje.

Deset minut so imeli še do postaje, pa so že slišali šum in vzklike in petje množice.

»Ali je ves svet znorel?« je pomislil Jančar, izreči si pa misli ni upal.

Prav blizu postaje so došli samotnega fanta.

»Bog ve, s katerega hriba se je ta utrgal,« je vprašal glasno Jernej trdo za njegovim hrbtom.

Fant se je ozrl in odgovoril:

»S tistega, ki daje cesarju vsaj takih vojakov kot dolina.«

»No, če ni boljših, bomo tepeni,« je pozabljaval Jernej, ki je velikega hribovca pogledal od spodaj v obraz.

»Večkrat ste dolinci bežali pred nami, kot mi pred vami.«

»Saj res ne boš za tek, ko ti že pri tridesetih drsa poje.«

»Tiho!« je zavpil hribovec in stopil hitreje. Jančar je zaostal in se mu pridružil.

»Kaj bi se jezil, saj ga vidiš.« Pomežiknil je proti Jerneju in fantu hotel dopovedati, da je Jernej pijan.

Na kolodvoru in pred njim se je trlo ljudstva.

Voz pri vozu se je vrstil; z zelenimi plahtami odeti konji so razbijali ob tla, zamahavali z glavami po nadležnih muhah, da je pokala ograja, kamor so jih bili privezali.

Ljudje so se gnetli in prerivali brez reda semintja. Skupine prijateljev in znancev so si se gale v roke, možje so pozabljali žen in otrok in se vmešavali med fante.

Pijan možakar, sivih brk, se je prerival med množico, krilil z rokami in kričal:

»Fantje, nič se ne bojte Srba! Kaj bo Srb? Srb je bajtar, naš cesar ima pa dva grunta, še več. Ho, kako bo tepen! Živio!«

Nekaj vinjenih fantov se mu je smejalo, drugi so se ga ogibali in mu delali prostor. In kolo-vratil je dalje in ni nehal kričati, dokler se ni zadel ob načelnika postaje, ki mu je velel, naj zapusti peron. Ljudje so se mu hrupno smejali, in vendar je bil ves ta smeh narejen. Iz objokanih oči žena in mater je gledala žalost, tako globoka in pekoča, kakor jo rodi samo smrt, nenadna in nepričakovana. Možje so tajili bridkost, ki jim je gledala iz oči in trepetala na licih. Vesel je bil, kdor je ugledal daljnega znanca, da je imel priliko govoriti vnovič isto in stokrat ponovljeno:

»Ali ti tudi? Pozdravljen, komerat!«

Župnik je stal sredi med ljudstvom, ob njem župan. Vsak hip se je priril kdo do njega in mu ponudil težko roko. Župnik je tolažil, besedoval o naglem koncu vojske, pripovedoval ženam, da bodo možje samo za stražo in da jim ne bo nič hudega, da bo hudo pravzaprav le doma, ko ne bo gospodarjeve roke za delo pri hiši. Samega

sebe ga je bilo sram, ko je govoril in prerokoval in je vedel, da nič ne ve, in je slutil, kar so slutili vsi.

Blizu njega in župana sta stala tiha in žalostna Francka in Matija. Francka je že tretjič prosila Matija: »Kaj ne, da mi boš pisal?«

In Matija je namrščil obrvi, grizel ob povešenih brkih, se prestopal z noge na nogo in včasih zavpil tovarišu, ki se je stiskal mimo njega: »Serbus!« Francki je pa odgovarjal samo z očmi in z roko, s katero je v gneči skrivaj držal njeno desnico, ki se je vsa tresla.

Ko je od daleč ugledala žalostni par Maruša Klepec, ženska brez svojcev, dninarica dveh far in velika opravljivka, si je napravila s komolci gaz med ljudmi, da je prišla do Francke. Spomnila se je lanske jeseni in na kopico pri Matijevih, ko jo je Francka užalila. »Sedaj ji vrnem,« je sklenila škodoželjna. Pa ji ni koj. Pasla se je ob njenem bledem licu, ob njenih od joku pordelih očeh. Ko se je napasla, je potegnila Francko za komolec in se ji zarežala v lice:

»No, ti, ali še veš, kdo mi je fanta umoril, da sem ostala zaničevana samica?«

Francko je podplula rdečica. Nič ni odgovorila. Stopila je bliže k Matiju. Zato ji je Maruša sama povedala:

»Ti si mi rekla na kopici pri Matijevih: Maruša, tebi je Herod fanta umoril, zato si samica. Jaz pa tebi rečem: Če ga je meni umoril Herod, ga bo tebi ustrelil cesar. To je povrnjena ura!«

»Sram te bodi, jezik,« se je okrenil župan in dvignil roko proti Maruši, ki se je vesela osvete gnetla skozi množico.

»Hudobije še vojska ne užene,« je razlagal župan župniku in se še parkrat jezno ozrl za Marušo.

Zadnji se je preril skozi množico Vodnar, mož, ki je imel v cerkvi veliki molitvenik in ki je snoval načrte za elektriko. Za njim je nesla v naročju žena sina Tončka.

»Vojska ti je upihnila elektriko,« ga je takoj zbodel Mlinarjev, ki se mu je kolcalo od pijače.

»Vodnar, nič se ne boj! Še jo boš delal turbino,« ga je branil župan.

»In če je ne bom jaz, jo napravi tale! Je-li, Tonček?«

Mlinar se je sklonil k otroku, ki je s prstki potegnil očetu po licu in jecljal: »Ate — tam — ate!«

Očetu je pritekla solza, zaradi katere si je nerodno posukal brke, da jo je skrnil.

Vlak je imel dolgo zamudo. Hrup, vzkliki, valovanje semintja se je pleglo. V množici so nastali vrtinci nemih ljudi, ki so topo zrl v daljno daljo, trudni od hrupa in skrbi. Nekateri so posedli ob progi na svežnje, drugi so tuintam še pregovorili besedo z domačimi, ki so jih spremili. Celo solze so se posušile. Vsak je bil, kakor da ima opravka samo s seboj in s svojo bolečino, ki je doslej prevpita od trušča, zlezla v srce in glodala in rila v njem kakor strup.

Po dolgem čakanju, ki je bilo samo trpljenje in muka, je privozil vlak. Pri oknih je gledalo

natrpano glav. Hripavi glasovi so klicali iz vagonov, roke so vihtele vojaške čepice, nema množica na kolodvoru se je prebudila, črna truma moških se je odtrgala od pisanih ženskih oblek, dvignil se je glasen jok, nastalo je prerivanje, gneča, vmes jezni kriki sprevodnikov, dokler se niso s hruščem zaloputnila zadnja vrata odprtih kupejev. Iz vlaka je sičala para, hropeč je dahnil črni dim nad postajo.

In vsi, ki so se odpeljali, in vsi, ki so ostali doma, so občutili, da se je zgodilo nekaj velikanskega.

DR. A. STEGENŠEK: O CRIVELLIJEVI VERONEŠKI MADONI.

Koncem srednjega veka je med benečanskimi slikarji Carlo Crivelli (o. 1440. — o. 1493.) posebna in izrazita prikazen. Učenec slikarske šole na otoku Muranu pri Benetkah je občutil tudi vpliv padovanskih mojstrov, deloval pa je v pokrajini okoli Jakina (Ancona), kjer je imel delavnico v mestecih Fermo in Ascoli. Slikal je samo verske predmete, in sicer silno skrbno in vestno, ljubil je drago opravo in zlato okrasje; v oblikah je za svojo dobo nekoliko zaostal, odličen pa je po srečni domišljiji in globokem verskem čuvstvu. S ponosom se je podpisoval na svojih delih kot Benečan (Venetus), pozneje tudi kot vitez (eques), odkar ga je napolitanski kralj Ferdinand II. odlikoval. Radi izredne vrednosti so skoro vsa Crivellijeva dela prešla iz cerkev, za katere so bila ustvarjena, v muzeje po Italiji, v Parizu, Berlinu in predvsem v Londonu, kjer jih je nad tretjino. Nas zanima slika Matere božje, ki jo je naredil v mladosti za samostan sv. Lovrenca v Benetkah, dandanes pa se nahaja v mestni zbirki v Veroni. Te podobe ni še nihče prav tolmačil; obenem je tu ključ za spoznanje podobnega miselnega kroga v umetnosti in slovstvu, in sicer tudi naših krajev.

Oglejmo nekoliko to veroneško sliko! Ob spodnjem robu se vidi kamenita ograja, pokrita s svilnato preprogo z valovitimi črtami. Na njej stoji na blazini dete Jezus, staro približno poldrugo leto; da ne bi padlo, ga s sklenjenimi rokami čuva Marija, ki obenem moli, stojé za ograjo. Pred Izveličarjem klečita na desni na preprogi dva dečka v kratkih, brezrokavnih srajcah ter mu kažeta bič in trnjevi venec, zadaj za njima se je

približal le okoli ledja ogrnjen tovariš ter je prinesel križ. Kristus ga je zagledal, z levim kazalcem kaže nanj, a obrača glavo proč in zre navzgor. Zdi se, kakor če bi v daljavi zrl nedopovedljive prikazni: Ves je zavzet, usta ima odprta, bridkost mu polje na obrazu. Na levi je drug prizor. Gol deček objema steber bičanja s pojočim petelinom na vrhu, njegovi oblečeni tovariši (v kratkih brezrokavnih suknjicah s širokimi pasovi in v rimskih vojaških škornjih) imajo v rokah orodje za križanje — lestvico, sulico, jesihovo posodo in žeblje.

Za Marijo je zid iz rezanega kamena, a je zanemarjen in razpada; kvaderniki se luščijo, izza njih poganja zelišče. Zgoraj se sloči ob straneh v dveh lokih ter nosi vrhu ozkega okrajka pare mramornatih stebričev s polkrožno odprtino v sredi. Koder se vidi nebo, je zastrto in z oblaki prepreženo. Na desni zremo v daljavi križanje, zgoraj nad okrajkom pa brenkata poleg cvetlične žare angelčka na mandolino in harfo. Ne smemo spregledati svilnate preproge za Marijo, potem venca bujnega sadja z obema kalinoma in umetnikovega podpisa ob spodnjem robu: Opus Karoli Crivelli Veneti. Slika je bogata glede dejanja in barv ter polna poezije, njen pomen pa ni povsem jasen.

Crowe in Cavalcaselle¹ imata dečke na levi in desni od Marije za angele, več pa ne vesta. Ne razložita, zakaj nimajo peruti, kakor oba muzikanta na vrhu, ne zmenita se za njih različno opravo in ne za to, kaj pravzaprav počnejo. Rushforth, najnovejši Crivellijev življenjepisec, vidi v

¹ Crowe und Cavalcaselle, Geschichte der italienischen Malerei, Deutsche Ausgabe von Jordan, Bd. V, S. 80.

Marija vedna Pomočnica
(Rim; cerkev redemptoristov na Eskvilinu)

njih navadne dečke, le onega, ki objema steber, ima za Jezusa! Ni pa zapazil, da je ravno ta deček za leto starejši kot Jezušček pri sredi slike ter da nima nimba (sijaja) okoli glave, torej ni sveto Dete. Dečke poleg njega ima za vojščake pri bičanju, a ni pomislil, da držijo orodje za križanje.¹ Rushforth torej ni odkril vsebine in lepote te slike.

Pot k pravi razlagi nam kaže druga, tudi ne popolnoma razložena slika muranske šole — Marijino venčanje v cerkvi sv. Pantaleona v Benetkah. Izvršila sta jo Giovanni d' Alemagna in Antonio Vivarini l. 1444. Figure so razpostavljene v polkrogih, ki si sledijo više in više ter vedno globlje, kakor sedeži v rimskih gledališčih. Spredaj stojijo sv. device in žene,² nad njimi so mučeniki in spoznavalci,³ še više stolujejo apostoli v dolbi-

¹ G. M' Neil Rushforth. Carlo Crivelli. London 1908. Str. 115 in 39 (It was a curious fancy to represent the actors in the »Flagellation« scene on the left as children. The figure grasping the column is a reduced copy of the Infant Jesus standing in front of the Virgin).

² Sv. Katarina Aleks., ?, Apolonija, Barbara, Marija Egipčanska, Neža, Marjeta, Uršula — Magdalena, ?, Helena...

³ Sv. Lavrencij, ?, Krištof, Peter Mučenik . . . — Anton Pušč., Benedikt, Liberal, Frančišek Asiški, Dominik, Lavrencij Justinian(?), Janez Miloščinar.

nah,¹ zadnji pas pa tvorijo starozakonski očaki in preroki.² Od deveterih angelskih zborov jih plava sedem na sinjem nebu,³ dva pa zakrivata božji prestol.

Sredi polkrožnega gledališča se dviga na visokem podstavku šestero stebrov, ki obenem z zadnjo nepredrto steno nosijo ploščad z božjim prestolom s tremi sedeži. Na srednjem in najvišjem, ki ima podnožek, stoluje Bog Oče, na stranskih sedita Mati in Sin Božji. V vznožju te stavbe so pred ograjo sedli štirje evangelisti s svojimi znamenji,⁴ za njimi so štirje zapadni cerkveni učeniki.⁵ Nerazložena je še ena skupina — osemnajst dečkov pod prestolom z orodjem Gospodovega trpljenja. Veljajo sicer za angele, a so naši znanci s Crivellijeve Madone. Kako naj bi bili angeli — brez perutnic, brez sijaja, brez obleke? Srednji vek je predstavljal angele, kot nebeške kneze in čiste duhove, z največjo spoštljivostjo in se ni nikdar drznil slikati jih kot gole otročaje. V naši sliki so vsi angelski zbori na nebu, med njimi ni mesta za take malčke kakor so pod prestolom. Iz osnutka cele slike se pa razvidi njih pomen.

Podoba nam kaže, kako so si koncem srednjega veka predstavljali nebesa na podlagi skrivnega razodenja sv. Janeza (4, 1 nasl.). Sv. Trojica stoluje na oltarju s stebriči, pod njimi pa so zbrani mučeniki (*μαρτυρες*). »Pod oltarjem sem videl duše pomorjenih zavoljo Besede božje in zavoljo pričevanja (*διὰ τὴν μαρτυρίαν*), ki so ga imeli« (Skr. raz. 6, 9). A osebno znani mučeniki, n. pr. sv. Lavrencij, imajo na tej sliki prostor v drugem krogu, pod prestolom morejo biti le brezimniki, ki se osebno ne razločujejo. To so Nedolžni otroci, prvi »pomorjeni zavoljo Besede božje«. Že starokrščanski pesnik Prudencij († o. 410.) naobrača navedeno mesto sv. Janeza nanje ter jih opeva — pod oltarjem.

Salvete flores martyrum
Quos lucis ipso in limine
Christi insecutor sustulit,
Ceu turbo nascentes rosas.

¹ Sv. Pavel . . . Andrej, Peter — Janez, Jakob Star., Jernej, Matevž . . . Barnaba.

² Mojzes, Jeremija, Malahija, David, Janez Krstnik — Adam, Daniel, Izaija, Habakuk, Abraham.

³ Ob levi so nadangeli (arcangoli) z mečem in tehtnico, sledijo kneževstva (principatus) z žezli in oblastva (potestates) s ščiti. Nad prestolom so gospostva (dominationes) s svetovnimi oblami. Na desni se vidijo moči (virtutes) s kadilnicami, angeli (ancoli) z dušami v rokah in prestoli (troni) z lilijami. Nad Bogom Očetom pa plavajo šestoperutniki kerubini in serafini.

⁴ Sv. Janez, Marko, Matevž, Lukež (kot slikar).

⁵ Sv. Jeronim, Gregorij, Ambrozij, Avguštin.

Vos prima Christi victima,
 Grex immolatorum tener,
 Aram sub ipsam simplices
 Palma et coronis luditis.

(»Pozdravljene mučeniške cvetke, ki jih je pobral Kristusov preganjalec, komaj ko so pognale na svetlo, kakor vihar razvijajoče se vrtnice. Vi prva žrtev za Kristusa in nežna četa darovancev: Pod samim oltarjem se preprosto igrate s palmo in venci.«)

Sv. Cerkev je ti dve kitici sprejela v duhovne molitve praznika Nedolžnih otrok in ravnotam še posebej naobrača oltarno vizijo sv. Janeza nanje; torej tolmačimo po pravici naše dečke kot Nedolžne otroke. Saj ne more biti drugače! Vsi so enako veliki in okoli dveh let stari, kakor sledi iz evangelija sv. Matevža (*ἀπὸ διετοῦς* Mt. 2, 16). Sicer so že v 13. stol. slikali Nedolžne otroke pod božjim prestolom — v Rimu v baziliki sv. Pavla (»hi sancti innocentes« pravi nadpis), v naši murranski sliki je novo le to, da nosijo orodje Gospodovega trpljenja. Ta misel pa bo v zvezi s procesijo, ki je še dandanes ponekod v Italiji v navadi, pri kateri se nosi v spomin na Gospodov pogreb črno pogrnjena rakev, obdajajo pa jo dečki z znamenji Gospodovega trpljenja.

Sedaj poznamo dečke v Crivellijevi sliki: Nedolžni otroci so, ki poklanjajo Izveličarju križ, venec in druga orodja. Zgodovinski dogodek pa to ne more biti, temuč le prikazen ali vizija, ki ima za podlago misli in razodetja sv. oseb. Arabski evangelij pripoveduje, da je padla sv. Družina na begu v Egipet v roke razbojnikov. Sirovi Dumah jih je hotel zarobiti, mili Tit pa jih je rešil, podarivši tovarišu 40 drahem in svoj pas. Zato mu je Marija želela vse dobro ter odpuščanje grehov. Jezušček je Materi napovedal, da bo Tit čez 30 let z njim križan, in sicer na desni, Dumah pa na levi, in da bo prvi šel z njim v raj. »Bog odvrni to od Tebe, moj Sin!« je dejala Marija.¹ Tako se je že starokrščanska doba pečala z mislijo, da je Jezušček gledal svoje bodoče trpljenje in ga naznanil tudi Materi. V srednjem veku se je ta nežna misel še bolj razpredla. Nemški pesnik Walter von Rheinau pravi, da je Marija vprašala Jezusa, kako bo rešil človeški rod. On ji napove, da bo bičan, venčan, zasramovan in bit, slednjič bo na križu obešen moral umreti, tretji dan pa bo od mrtvih vstal. »Ako bi ne bil povedal tudi o vstajenju, bi mi bilo tvoje trpljenje gotovo v smrt, vendar ne bo moje srce nikdar več veselo,« je odvrnila Marija.² Sv. Angela iz Fo-

¹ C. Tischendorf. *Evangelia apocrypha*. Lipsiae, 1876, str. 192.

² Mone, *Schauspiele des Mittelalters*, I, str. 181—195.

ligna († 1309) pravi: »Tretja spremljevalka Izveličarjeva je bila žalost. Poznal je vso boleost, ki bo zadela njegovo dušo in telo... Vse mu je bilo pričujoče, okoliščine časa, mučilno orodje, globoke rane. Videl je, kako ga bodo prodali, izdali, vezali, bili, na Golgoto peljali, križali, s sulico prebodli. Svoje trpljenje je imel vse svoje življenje v spominu.«¹ V dobi, ko je Crivelli slikal veroneško Madono, so prišla na svetlo razodetja sv. Katarine iz Bologne († 1463). Jezus pravi v njih: »V prvem trenutku svojega spočetja sem vedel in videl vse, kar bom moral v bodočnosti trpeti, in to trpljenje mi je vse žive dni ostalo pred očmi... Vsak petek pa sem bil kakor v smrtnem boju, svojemu duhu sem predstavljal vse in posamezne dele bodočega trpljenja.«²

V zmislu sodobnega slovstva šele umemo Crivellijevo zagonetno podobo. Petek je; Marija

¹ Hello, *Le livre de visions... de le bienh. Angèle de Foligno*. 1910, 240.

² *Singulis autem sextis feriis velut in agonia versabar, menti meae obiciens omnes singulosque Passionis sustinendae articulos*. AASS Boll Mart. II, str. 56.

G. Bellini: *Madonna dell' orto*. (Benetke.)

vdano moli, Jezus pa zamaknjen gleda vse dele bodočega trpljenja. Nedolžni otročiči, ki so namesto njega pretrpeli smrt, nastopajo z bridkim orodjem. Tista dva s križem in stebrom sta opravljena tako, kakor je bil Jezus pri dotični muki, ona dva z bičem in vencem izgledata ko služabnika, ostali trije so vojščaki. Vsi so torej opravljeni kakor pasijonski igralci, vendar pa ne bodo pred Detetom igrali njegovega trpljenja, ampak ga hočejo le spominjati na bodoče bridkosti. Zdi se, kakor da bi bili vstali iz groba in bi mu klicali: »Mi smo muke in smrt že prestali, Tebe pa še vse to in to čaka...« Višek vizije pa je v daljini. Pod golim drevesom se sklanja sv. Peter nad Malhom¹ — začetek pasijona, vrhu griča visi Izveličar z nagnjeno glavo med razbojnikoma in konjeniki se že vračajo s hriba — konec pasijona. Sedaj nam je šele jasno, zakaj Dete pred Marijinimi prsi tako zavzeto in prestrašeno gleda — vidi samega sebe kot moža viseti mrtvega na križu; in zakaj se z Marijinih usten čita bridkost — ker sočuvstvuje z bolečinami Sina. Pomenljiv je tudi kraj, kjer se nahajata. Razpadajoče obzidje z dragocenimi stebri je ostanek Davidove palače v Betlehemu;² odtam se vidi čez višave Sion z obzidjem in vrati ter Kalvarija.³

V Vivarinijevi sliki Marijinega venčanja so stali dečki z orodjem trpljenja pod oltarjem, v Crivellijevi Madoni pa so stopili pred Jezusa in takorekoč na oltar. V tem je napredek, a motiv ni izviren, temuč povzet iz slik maše sv. Gregorija. V teh se vidi na oltarju trpeči odrasli Izveličar, okoli njega so v zraku angeli z orodjem trpljenja. S križarskimi vojskami so prišla ta orodja na zapadu do velike časti; pesniki so jih opevali, umetniki predstavljali in prazniki njim na čast obhajali.⁴ Po viteškem mišljenju tiste dobe so orožje⁵ Kristusovo ali grb⁶ Kristusov. Od konca 13. stol. naprej se dá v zapadni ikonografiji zasledovati razvoj takih predstav, vzhodna umet-

¹ Malh ima vojaško opravo kakor pri Grkih (Schäfer, Handbuch der Malerei vom Berge Athos, str. 200), črke RNIO na ščitu so morda končnica imena Calpurnio, kakor se imenuje stotnik (sicer zvan Longin) v cerkvi S. Urbano alla Caffarella v Rimu.

² Davidova palača je posebno običajna pri predstavi jaslic.

³ Res se najde točka s tem pogledom v Betlehemu.

⁴ E. Mâle, L'art religieux de la fin du moyen âge en France. 1908, str. 98.

⁵ Haec sunt arma, quibus miles / Christus solvit nos exiles / Ab inferni faucibus. Dreves — Blume. Ein Jahrtausend latein. Hymnendichtung. 1909, II, str. 90.

⁶ Mâle, o. c., Detzel, Christl. Ikonographie, 1894, str. 454.

nost pa nima v tej dobi nič podobnega. Na zapadu so angeli, ki kažejo orodje trpljenja, rezultat stoletnega razvoja, na vzhodu pa nastopijo naenkrat v 15. stoletju, in sicer brez predhodnikov. V njih se torej kaže vpliv zapada, kar je tem bolj zanimivo, čim redkeje se da dokazati.

Vsemu svetu je znana bizantinska Trpeča Mati božja¹ z Detetom² na levi roki, ki se ozira čez ramo in gleda križ v rokah nadangela Gabriela.³ Kakor če bi se pri tem pogledu zgrozilo, se opriema za Materino roko. Na drugi strani nosi sv. Mihael v posodi za kis sulico in trstiko z gobo.⁴ Marija sama gleda otožno v svet. Najslavnejša podoba te vrste je v Rimu v cerkvi redemptoristov na Eskvilinu in se imenuje »Marija vedna Pomočnica« (del perpetuo soccorso) ter je l. 1493. prišla s Krete v Rim. Druga je v Florenci, v zbirki Uffizij, delo Andreja Rico s Krete, zanimiva radi tolmačenja, ki se čita pod sv. Gabrielom: »Angel, ki je Marijo pozdravil s Češčena Marija, kaže sedaj znake trpljenja. In Kristus se boji, ko gleda smrtna znamenja, ker je človeško meso nase vzela.«⁵ Dve taki Mariji sta na Sinaju,⁶ ena v Moskvi iz l. 1641.,⁷ vse pa izhajajo s K r e t e, kjer se je pod benečansko oblastjo srečno družila zapadna umetnost z vzhodno.

Zapadni vpliv se kaže tudi v sliki spečega Emanuela, kakor se vidi v cerkvi sv. Križa blizu Jeruzalema iz l. 1644.⁸ Božje Dete leži na preprogi, dva angela pa mu kažeta križ, sulico, trstiko s posodo za kis. Po fiziologu je veljal lev, ki spi z odprtimi očmi, za podobo Izveličarja v grobu. V srbskem psalterju začetkom 14. stol. se vidi poleg leva tudi Dete, torej poleg simbola ali znaka obenem označena oseba.⁹ Na Atosu se je v 16. stol. nad vrati večkrat slikalo speče Dete kot »Nespeče oko«.¹⁰ Vizijonarni značaj z angeli in orodjem trpljenja je dobila slika šele v naslednjem stoletju v Jeruzalemu, ki je tudi kraj, kjer se križajo razni obredi in okusi.

¹ ΜΡ ΘΓ = μήτηρ θεοῦ.

² ΙC ΧC = Ἰησοῦς Χριστός.

³ Ο ΑΡ Γ = ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ.

⁴ Ο ΑΡ Μ = ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

⁵ Qui primo candidissime »ave / domina« indixit, prebet michi / nunc passionis signacula. Cum car/nem vero Christus mortalem induerit / timens quia letalia pavet cernendo.

⁶ Joh. Georg Herzog zu Sachsen, Das Katharinenkloster am Sinai. 1912, str. 14.

⁷ N. Kondakov, Pamjatniki christijanskago iskusstva na Athone. 1902, str. 144.

⁸ A. Baumstark v listu Monatshefte f. Kunstwissenschaft, 1908, str. 775.

⁹ I. Strzygowski, Die Miniaturen des serbischen Psalters... in München. 1906, tabl. XXVI in str. 44.

¹⁰ N. Kondakov, o. c., sl. 22, str. 62.

Crivelli: Madona z Detetom. (Verona; Museo civico.)

Poetična podoba vizije orodja trpljenja je bila tudi v naših krajih razširjena. L. 1909. so odkrili v južni kapeli župnijske cerkve sv. Barbare v Halozah pod novejšim beležem stare pokvarjene slike kmetskega dela. V štirih kupolnih kozicah se je videlo Gospodovo rojstvo, Trije kralji, Jezus darovan v tempelju in Jezušček gleda orodje trpljenja, ki mu ga kažejo angelci. V Šmarju pri Jelšah je še ohranjena bogatejša kompozicija, in sicer na oboku sv. stopnic. V pustih pokrajini se vidi sv. Družina; Jezus razpenja roke in upira oči v razno mučilno orodje, s katerim se pečajo angeli v zraku.¹ Sotrpljenje Marijino je bilo pri nas tudi v besedi znano. Naša narodna pesem pripoveduje, kako se je Mariji sanjalo, da bodo Judje Jezusa ujeli, ga zvezali, daleč peljali, da bo štiriinštiridesetkrat padel, devetkrat omedlel,² pri Hrvatih pa se nahajajo obširne »Senje blažene Device Marije«.

Trpeča Marija, katero je Crivelli v dramatični obliki predstavil, se najde tudi pri drugih

¹ Stegenšek, Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota, 1912, str. 70.

² Štrekelj, Narodne pesmi, I. zv. str. 459.

benečanskih mojstrik, a brez mučilnega orodja. Krasna je n. pr. Gianbellinijeva Maria dell'orto: Devica je vsa zbrana in otožna, Dete pa upira oči v višavo, kjer zre nekaj tako presemetljivega, da se popolnoma spozabi in drži usta odprta...

Če se vživimo v take Trpeče Madone, potem nam postanejo skoro neprijetne slike, v katerih se Marija smehlja in Jezušček ljubeznivo igra; na vsak način so silno prazne in plitve. Tam se kaže v Detetu njegova nadčloveška narava in odrešilna naloga, ker ve za svoje bodoče trpljenje in se že naprej žrtvuje po besedah sv. Pavla (Hebr. 10, 5--7): »Zato pravi (Kristus) pri svojem prihodu na svet: Klavšine in daru nisi hotel, telo pa si mi pripravil... Tedaj sem rekel: Glej, pridem, da storim, o Bog, Tvojo voljo!« Istotako se kaže Marija kot žalostna Mati in Soodrešiteljica. Pri novejših mojstrik pa je Marija samo imenitna devica in mati, Jezušček ljubeznivo dete. Lepi modeli, krasne barve, umetne skupine in čarobna razsvetljava — to je njih ideal. Pozabili so brenkati na tisto struno srca, ki najgloblje doni, na struno bridkosti in bolečin.

STANKO MAJCEN: ZAPISKI.

Mnogokaj, kar tu stoji, je zapisano samo zato, ker ukaz, naj molči, ni bil še nikoli tako strog kakor danes, ker se vse lepo, z bolestjo dovršeno pod človeško roko, ni še nikoli tako tiho in globoko zjokalo ob svojem porodu kakor danes. In ker še nikoli ni porajajoči duh s tako materinsko krutim zverstvom stisnil svojega živega ploda ob steno kakor danes.

Mladi in stari — kaj hoče to razlikovanje? Stari so mladi in mladi so stari: s kakršnim obrazom pač prideš na svet! Mnogokaj je šele zdaj mlado, kar se je ob svojem času staro videlo, ker ni maralo takratnemu svetu pokazati svojega pravega obraza. Mnogokaj je šele zdaj staro, kar mlado nikdar ni bilo, ker je ob svojem času samo koketiralo in se dvigalo ob vse-mogočnem, milostipolnem občinstvu.

Da, to so naše zvezde, ki, skrite v valovju neba, hodijo dolgo, dolgo pot, preden pridejo k nam, in ki se še potem, ko je njih bitje že zabeleženo, njih kakovost že opredeljena in njih skrivnostna

luč že razkrojena, ki se še potem včasih neopazno umaknejo v višje prostore izpred učenjakov, strmeh očmi in ust, ker se jim na tej zemlji ne zdi vse v redu.

In treba pomniti, da so vsi veliki — tihi ljudje, ki imajo enake le v najmanjših. Kar se med tema dvema bregovoma giblje, lovi in hlastno prekopicava, je sicer velika in deroča reka, a veliki jo z mostom svojega duha premosti — na breg malega. Le tako si je razlagati »čudno« naključje, ki je ruskemu slikarju pričaralo na eno platno, ramo ob rami — glavo Tolstegega in glavo omejenega ruskega mušiča v primerjanje.

In še treba pomniti, da se v odporu rodi največje. Vsiljivo pritrjevanje, sladka informiranost in mnogo obetajoče sočutje so tri prijateljice, ki nepovabljeni sedejo za mizo in se gostijo ob neplačani večerji. Možu sesajo kri iz žil, mozeg iz kosti in trdijo, da so neizogibno potreben pendant k njegovi osebi. Skrivnost, blaga mati vsega velikega, pa diskretno stoji zadaj in se sramuje...

Kolikokrat odprem knjigo in načnem besedilo sredi kolone! Beseda k besedi — nobenega duha. Stavek k stavku — še nobenega duha. Stran za stranjo — ni je špranjice, skozi katero bi milostno posijal duh. In se vprašam: zakaj ta človek piše? Ali sam sebi v radost kakor potok, ki si sam sebi žubori vednoisto pesem, ali iz navade, kakor mlin, ki melje kamen ob kamen, ker žita ni? Res, da konji nimajo duše, a nekaj, nekaj morajo imeti, ker ti tako veličastno, veliko in častno in zvesto molče!

Bog, ki je ustvaril ptiče brez perja, je ustvaril tudi samotno deželo, v kateri prebivajo. V njej sede na solncu, ležejo jajca in se daleč od človeških oči in rok plodijo in množijo. Redkokdaj obvesla ribič to deželo, redkokdaj jo prepluje ptič visoko v zraku. A ta samotni rod pozna ribiča in pozna ptiča-brata v zraku. Samotno žije v samotni deželi bolečina samotnega rodu. — Taka vrsta ljudi se mi zdi edina sposobna in edina opravičena, da kritično izpregovori, kadar se na obzorju pojavi kaj umetnostno novega.

Dvom je največji dobrotnik človeštva. Podvoji naprej letečo moč, dvakrat razširi pokrajino nazaj, tako da človek, presenečeno zastal v gibanju, v enem samem trenutku pregleda vso pot, preteklost in prihodnost. Kateri véliki že ni podvomil? To, kar se kot tako ravno in nezmotno podčrtava v njegovem značaju, če kritiki dobe pero v roko, je le efekt. Tvorina sila je v temi tipala in je s široko razprtimi očmi vidca v temi pritavala na konec.

Dvom in veliki dogodek? Verujte mi, da je z velikim dogodkom že dolgo prej, preden se dogodi, do malega nasičena atmosfera, ki obdaja proroka. Je, preden je, ker ga je spoznal eden sam. Ni, preden ni, če bi ga videlo jih več. Last je še danes neenako razdeljena med ljudi, kar je vedno bila in kar bi gotovo ne bila, če bi se našli ljudje, ki bi trdili, da je bila.

V neprestanem umikanju pred rokami, ki bi ga ujele, beži vse lepo enemu samemu v naročje, ki nič ne lovi, temuč samo čaka in sprejema. Tam zavist in hlepenje brez uspeha, tu uspeh brez zavisti in hlepenja. In nič ne moreš odgovoriti, če ti eden onih tam zabrusi v zobe: Izdajalec! Izdajstvo in ta opravek sta si tako zelo

podobna, da se sama po sebi gladko pleteta v bič, s katerim proletariat udriha po kapitalistu.

Kapital in kapital. Izraz se izrazu čudi in, nem, ne najde besed ogorčenja. In vendar moram skupaj postaviti brata, ki se poznata in hočeta dati vedeti, da se ne poznata, in ne najdeta besed ogorčenja...

Staro se z mladim prekvasi in mlado se s starim oskorji, da bi bilo oboje užitno ljudem, ki ne žive samo od kruha. A beseda božja ni stara in ni mlada, temuč je od veka do veka, in kdor bi se ji približal, da jo preizkusi zavoljo starosti, bi se ustrašil. Zakaj v tistem trenutku, ko bi spoznal, bi se postaral sam in bi moral uprav začutiti strupeni dih časa v sebi.

Tudi zavoljo poti je mnogokje prepir. Vzrok pa je cilj in ne pot. Enemu namreč je cilj važen in ga vznemirja obilica poti zavoljo enega cilja. Drugemu pa je važna pot in ga prav nič ne moti ne cilj, ki je eden, ne poti, ki jih je obilica.

In cilj je zopet beseda, ki brez duha in krvi moli iz ravnine stavka kakor prazna berglja. O, da bi bil milostno dodeljen vsem tistim, ki ga potrebujejo! Kam naj strmi oko, škrupljev polno, če ne v cilj! A ne zaciljite poti, ki nujno nima konca, ki gre okoli in okoli in je resnično pot, pot, pot in ne razdalja do predmeta.

Ruski slikar vidi sozvezdje tako: Genij harmonije razmahnenih peroti in razprostrtih rok drži v vsaki roki po eno zvezdo in velikih, zelo razmaknjenih oči gleda na zemljo, ki se pod njim vrti v vsemir. Nikdar mi ni bila možnost ene poti, čeprav sta predmeta, ki iz njih izhaja svetloba, dva, tako blizu, kakor tu. Skozi peroti, skozi roke, skozi oči genijeve, skozi njegove dolge, ožeče se noge do zemlje — ena pot. Kaj se je zgodilo? Slikar je udejstvil nemožnost in nemožnost je postala resnica.

Harmoniji govoriti v prid je nično delo. V čutnem veselju otroka nad barvami je nametal barve na platno in gledalci se suvajo z lahtmi: Kdo ga je učil harmonije, kje se je šolal? Hm, odgovarja platno, naš mojster še shodil ni, kaj še, da bi hodil v šolo.

VEREŠČAGIN: SPOMENIK VOJNE.*

Lobanja ob lobanji!
Iz votlih oči v votle oči
sovražnik zdaj sovražniku strmí.
In golih čeljusti bele kosti,
katerih ustne v smrtnem še hropenji
so kletve smrtne sikale na vrage,
poljubljajo v pošastnem se režanji.
In v živih mrknil je spomin na drage.

Zdaj vranov trop jim smrtno pesem kraka,
vse dneve na temenih posedeva,
iskaje ostankov zadnjih smradni slaj.

In še mrtve, prazne lobanje preveva
in muči prepozni in nepotrebni vprašaj:
»Zakaj?«

A odgovor je bridek in trd
in grenek kot smrt,
star, star kot mati zemlja
in žolt kot prepereli list:
»Zavist!«

Milan Kuret.

* Piramida mrtvaških glav, po katerih se sprehajajo vrane.

KOČA NA SAMOTI.

Samota . . . da me plaši tih korak.
Ena sama streha, dim se vije v zrak,
dvoje oken . . . Možev klic in pesem žene
in otroški glas . . .
V sneg od hiše ena sama gaz . . .

Črna pesem rajske ptice!
Tisočletja — tri minute — tam sem stal:
ob vrnitvi — nisem več ljudi spoznal.

France Bevk.

PARK . . .

Mrtev park leži
in toži golo bol . . . Cez škripajoči pesek gre
objokano dekle.
Vodomet se meče v lunin žar,
a slednja kaplja bela pade na kotanjo, v nič
se razprši — — —

Srcé, ki mimo greš, kaj čutiš ti?

France Bevk.

IZZVENELE PESMI.

Andante:

Klavir zveni,
vijolin ihti,
in v hčerini nežno se topeči glas
pomešal se je rezko resni bas.

Adagio — Allegro:

In starec sluša: — smeh in stok vijolina —
morjé glasov se v dušo mu preliva;
in starec sanja: — dlan oči zakriva,
odjadral duh na čolnu je spomina
v deželo bajno mladih želj in snov,
v deželo neizsanjanih čarov.

In spet hiti korak po tratah cvetnih
mladostne vesne bujne, solnčnojasne,
v pokoj dremotni, ko noči poletnih
lil slavec tožbe je čarobnokrasne,

žareli mladih so stremljenj vrhovi,
kipeli v zrak ponosnih sanj gradovi.

In kot nekdanje dni, sluh zopet pije
besed medenih nepozabni slaj,
in v mračno dušo prav kot nekdanj sije
kras dragih slik — ljubezni prve maj.

Presto — Apassionato:

Klavir grmi,
akord kipi,
in v vrisku gosli, v stokanju godal
za gradom grad se v meglo je razpal.

Grave — Consolante:

Izpod dlani tedaj na blede lica vela
je starcu nema, nema solza pripolzela.

Kaj vstalo mu iz srčnih je globin?
Vampir že davno mrtvega gorja?
Je blisnil v duši diven li spomin?
Obsinil jo mladostnih soj zvezda?

A tiho že prihaja tolažnica,
da pot v kraljestvo luči mu odpre,
kjer mir tišin zjasnil bo trudna lica,
kjer večni čar bo sanjalo srce.

Finale:

Kot da nevidne so roke
ljubeče v večno ga slovo objele,
vzdrhtelo trudno je srce
v odmevih zadnjih pesmi izzvene.

Milan Kuret.

PESEM.

Moja misel te išče, brodi kri,
žalostna se vrača: ga ni, ga ni.

Pri misli, da te objamem v daljave,
so moje roke krvave, krvave.

Plakam, a vse solzé
niso močne dovolj,
da operem si misel krvavo,
krvave roké.

Ivan Dobravec.

IVAN CANKAR: DVE ČRTICI.

SENCE.

Ali je mogoče, da se je to zares primerilo? Primerilo se med živimi ljudmi, ob belem dnevu, pod solncem, ki je? — Človek ne verjame in ne občuti, da je resnično, kar je zanj preogromno, v svoji podobi do brezobličnosti spačeno in pretirano; kar plane predenj nenadoma, tuje, če strašno ali smešno; kar ga čez vsako mero poniža ali poveliča; vse, kar se neznano privali na njegovo pot, da mu zastane korak in pamet obmolkne. Morda je tako, da ima človek, vsak posebej, svoje merilo za doživljaje, ki so mu takorekoč od vsega početka namenjeni po njegovi naturi in moči. Kar je onstran tega merila, ne velja, gre mimo njega, ni resnično. In udarec, ki bi junaka pobil ob tla, ne zadene slabica. Doživljaji, ki so presegli mero, ostanejo za človeka brez pravega znamenja, brez posebne bolečine, brez velike škode ali koristi. Kolikor jih je še v spominu, so megleni, nedoločni, podobni licu, ki ga ugleda človek v sanjah in ne vé, kdo da je, kjé in kdaj da ga je poprej že videl. Če hoče razbistriti, kar je bilo, ustvariti si popolno sliko, je ta slika nova, ni verna; in tudi ni jasna, ni živa, zato ker je čudno tuja, čudno daljna njegovemu srcu. Podobe so sence, valovite, komaj razločne; govoré v napol razumljivem jeziku, njih koraki ne odmevajo, njih smeh je brez zvoka; in mahoma se pogreznejo v nič.

Stotisoči padajo; ali jih vidiš? Ne vidiš jih, niti ene solze še nisi prelil zanje. Če bi te zob zabolet, bi begal brezumen po izbi, bi vzdihoval in klet. Prevelik je čas, zato gre mimo tebe; šele tvoj vnuk bo trepetal in bo vriskal, se bo jokal in smejal. Čez mero je vse, kar je; pogled je zastrt, srce je otopelo; človek gleda silne fantome, ne razloči jim oblik, ne spozna njih grozote in ogromnosti; strahoma se skrije v tesno lupino bolečine, ki mu je bila namenjena in ki jo more premagati. —

Ležal je na Gradu, na tleh, na nizki slamnici; v tilniku ga je bolelo, ker ni bilo vzglavja. Po sobi se je gnetlo in prerivalo mnogo ljudi; brez opravila so bili, ali vsem se je nekam mudilo, vsi so bili nagli in hlastni v svojih kretnjah, razdraženi v besedah, prisiljeni v smehu. Nekateri so ležali in spali, glavo skrito med komolce. Nikoli poprej ni videl teh ljudi in tudi ga niso zanimali. Bilo mu je, kakor da je na plesišču in

da se mu je brigati za soplesalce le toliko, kolikor ga motijo. Od prve ure, ko je živel med njimi, se mu je zdelo, da so vsi v nekakšni megli, v gostem, z rumenim prahom napolnjenem, komaj prozornem vzduhu — in prav tako se mu je zdelo, kadar je bil na plesišču. Stopil je kdo časih nenadoma tako blizu prédenj, naravnost iz meglé, da je bil ves kakor od rezke luči obžarjen in da bi mu lahko pogledal v duše dno; in se je takoj v meglò povrnil. Prerekal se je z nekaterimi, smejal se z mnogimi, razgovarjal se veselo in naglas; ali »na drugem kraju«, v srca drugem kotu je občutil, da je tako ravnal v sanjah, da je bil senca med sencami.

Vedel je, da jezdi preko vesoljne zemlje Böcklinov strašni jezdec, nasilna smrt. Vedel je, da se pod svetopisemškega konja kopiti rušijo in porajajo svetovi, da nosi ogenj v svoji grivi, kugo v svoji sapi. Tudi je nadalje še vedel, da je to samo njegovo življenje na slamnici in v družbi senc podobno mrzlemu dihu, ki ga pošlje zunanji vihar skozi špranjo ob oknu na posteljo lenuha. Potrudil se je časih, da bi si natanko razložil, kje da je in čemu; in da bi spoznal svoje dobe strahotno veličino, kakor jo je zdaleč slutil. Ta trud pa je bil prisiljen in neodkritosrčen; kakor da bi bral zgodovino kitajskega cesarstva, si prigovarjal, da je sila zanimiva, ter hkrati zehaje občutil, da ga ne zanima čisto nič. Zalotil se je celó, da mu je bilo dolgčas in da se mu je zadremalo ob belem dnevu. Še te sence, ki so se gnetle in prerivale po sobi, so bile nerazločne sence le zategadelj, ker jih je bil na kopico nagrmadil zunanji vihar.

Njegovo resnično življenje je bilo vse drugé; bilo je v krajih, v upanjih, spominih, ki niso bili v prav nikakšni zvezi s tem življenjem med sencami. Posegel je s smehljajočo ljubeznijo daleč nazaj v najmlajša svoja leta. Domislil se je svoje prve prave ljubice, srne, rjavooke Anke, in spreletelo ga je po telesu kakor pritajeno ihtenje. Anka je bila mrtva; komaj so bile izpregledale njene oči, so že ugasnile. Dalje je romal njegov spomin, od groba do groba; mnogo jih je bilo, ob malokaterem je stalo znamenje. Obšla ga je grenka, neusmiljeno pekoča zavest, da med vsemi tistimi, ki so tiho spali, ni bilo niti enega, kateremu bi nikoli ne bil storil krivice. Z grozo je

pomislil: »Med ranami, ki so párale njih srca, je bila vselej tudi ena od mojega noža!«

Okrenil se je k tovarišu, ki je ležal poleg njega na slamnici.

»Ti, veš kam se napotim koj, kadar pojdem odtod? Naravnost k očetu. Star je in čisto sam. Živela bova kakor dvoje zvestih prijateljev. Če mu olajšam eno samo večerno uro življenja, bo obilo tolažbe za vse, kar sem kdaj storil hudega njemu in drugim. Tako bo vsaj eden med mnogimi, vsaj eden, ki bo še v grobu smehljaje in brez očitanja mislil name!«

Tovariš ga je pogledal z zamolklim očesom, pomislil je, nazadnje je rekel:

»Danes dopoldne sem govoril s svojo nevesto.«

VESELEJŠA PESEM.

Pred mnogimi leti sem poslušal na Dunaju deveto simfonijo Beethovenovo. Med vsemi oblikami umetnosti mi je glasba najbolj tuja in obenem najbolj ljuba. Vse teorije so mi zaklenjene in zapečatenene; še not ne znam brati. To popolno, sramotno neznanje pa se čisto prijazno druží s prav posebno, skoraj bolno občutljivostjo za zvok, za ubranost in za neubranost. Vsaka melodija je bitje záse, ima svoj telesen obraz, svoj živ pogled, svojo besedo in kretnjo. Vsaka odpre vrata nastežaj mislim in spominom brez števila; in vsaka pesem je doživljaj, ki ostane v duši neizbrisljiv.

Vzdignilo se je iz globočin, planilo je kakor silni krik človeka, ki je sam in v eni sami uri občutil vsega človeštva in vseh vekov gorjé. Prosil je, vpilo do nebes, do samega Boga. »Da bi šel ta kelih mimo mene!« Do dna ga je izpil človek. Najhujšo bolečino je okusilo srce; ali razodelo se je takoj, da je bila ta bolečina samo poskušnja za silnejšo, samo oznanjenje zadnjega, najglobljega trpljenja. Vse, kar odeva megljena beseda trpljenje, se je vzbudilo, je zaživelo devetkratno življenje. Greh, kesanje, strah . . . nič več besed; ali je treba vseh, ali nobene. Tej veličastni pesmi o ponižanju in poveličanju človeka bi mogel napisati tekst kvečjemu Shakespeare; in še on bi jecljal.

»Prijatelji, ne take pesmi! Drugačno zapojmo, veselejše!«

To je bil tisti trenotek, ko je srce že omagovalo pod strašno težo, ko je trudno in vdano pogledalo smrti v oči.

»Druháčno zapojmo, veselejše!«

Iz vesoljne noči so švignili tenki, svetli plameni. Od daleč, daleč onkraj zvezd so zazvonili

»Kaj je povedala?«

»Nič posebnega. Zdaj, ko padajo stotisoči, kakor bi travo kosil . . . Povedala je, da ti je oče umrl; že pred tednom dni.«

»Pa kaj je drugega še povedala?«

»Nič novega . . . Po Visli plavajo trupla kar od brega do brega . . . in po Drini . . .«

»Ali je morda rekla, da je umrl oče čisto sam?«

»Menda čisto sam . . .«

Vzdignil se je s slamnice težak in truden, ozrl se je po sencah, ki so se do stropa majale pred njim, nato se je napotil na hodnik. Ko se je vrnil, je bil bled in star. —

angelski glasovi; še narahlo najpoprej, zamolklo, da jih je komaj razločilo uhó; srce pa jih je slišalo, se je dramilo, je zavzdihnilo v radostnem upanju. Hitreje kakor jutranja zarja se je bližala nebeška luč, se je bližalo odrešenje in poveličanje; z vsemi zvonovi, od vseh strani obzorja, z božjega nebá in iz zemlje globočin je potrkavalo vstajenju — — —

Na tisti večer in tudi na tisto noč, ki sem jo prebdél, se spominjam zdaj. Kamorkoli pomislim, koderkoli iščem, ne sežem drugam, nego v nemo bolest in v otrplo brezupnost. Kjer je še kaj radosti, je nezavedna, blazna hinavščina, je hripavsmeh, komaj še podoben strašnemu »scherzu« simfonije. Čutim, da ovija led moje srce; da klone v prah moja duša, da ona, prej tako veselobesedna, jecljá grozote, ki jih ne razumem.

»Druháčno zapojmo, veselejše!«

Pridita vidva, najlepša otroka moja, Dioniz in Jacinta! Še vselej, kadar mi je bilo težko, sta prišla, sta se mi zasmejala s svojim visokim, zvonkim smehom; in dobro je bilo vse.

Zdi se mi, da sem videl tadva nekoč s svojimi pravimi očmi; da zares živita nekje telesno, ne samo v mojih blodnih sanjah. Saj sta bolj živa kakor moji bratje in moje sestre. Poznam najrahlješó senco ob ustnicah, na licih njega in njé, vsako lučko v očeh, najtišje trepetajočo misel v duši. Ni jima bilo zmerom tako ime; od začetka še krščena nista bila. Ko sem komaj izpregledal, sem ju ugledal; od vsega začetka sta blaga in vesela in zvesta hodila z menoj po vseh potih. Tisto najboljšé, najčistejšé in najvišje, ki je bilo namenjeno meni, mislim, da se je bilo samovoljno iztrgalo in da je živelo ob moji strani svoje po-

sebno življenje. Zato je treba dodobrega spoznati vso prečudežno lepoto tega življenja, treba si ga je osvojiti, kakor je pravica, treba ga je naravnost zgrabiti, objeti ga z obema rokama, izpiti ga. Jaz brodim po močvirju, z bridkostjo obložen; onadva, moja, se solnčita na jasni loki. Pridita!

Saj ni potreba, da bi vaju klical za Dioniza in za Jacinto; lahko vama je ime Mate in Francka, Lojz in Hanca. Ime je igrača; kakor se obraz drugače nasmehne, tako mu je drugače ime. Misel pa je ena, nespremenljiva, stresa s perotni, hoče v višave; bolečina je ena, eno je upanje. V tej goli žalosti, ki je tako trda, temna in nepremična, da ni prostora v njej ne za strah, ne za slast, se prikažita; da vaju veselo pozdravim, da se zasmejem, ker se že dolgo nisem smejal.

»Drugačno pesem zapojmo, veselejšo!«

Obadva prihajata, on in ona; za roke se

držita, tiho gresta; malo upognjena, s tako mirnim, skoraj trudnim korakom, da nisem njega nikoli videl takega, njé še celó ne. Zadnjič sem bral, kako je vojak ogledaval svojega mrtvega tovariša, ki je ležal v snegu, vznak. Čepica mu je postrani visela globoko v čelo; golobrad je bil, v lice ves bel; iz ust pa mu je od vsakega kota usten curljala rdeča kri v lepem loku. Tovariš se je sklonil globoko čezenj in je rekel: »Zdaj si dobil bradico, lepo rdečo bradico!« — Tako je stopil prédme Dioniz; in v očeh Jacinte je odsevala kri z njegovih lic.

»Drugačno pesem zapojmo!«

Ni še čas. Trpi, srce, potrpi, molči v tej noči gnusobe, sramote in bridkosti; molči in čakaj. Dioniz in Jacinta nista umrla, živa sta kakor ti samo, in kmalu bosta praznovala vstajenje, mlajša, vriskajoča, ovenčana z nezaslišano glorio.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

Prevel in razložil J. D.

(Dalje.)

DRUGI DEL: VICE.

Na poti dalje proti vznožju gore vic. — Le Dantejevo telo dela senco; telesa duhov so prozorna (astralna). — Truma duš tik pod vznožjem, med njimi kralj Manfred. (Iz vemo, zakaj ne smejo naprej, v goro.)

Ob koncu II. speva so se novodošli duhovi, ki so s pesnikoma vred poslušali divno petje Casellovo, pokarani od Katona, razpršili po peščeni ravnini, Dante pa — kakor pripoveduje v začetku III. speva — se je nasprotno še tesneje privil k svojemu mojstru. Temu je žal, da se je bil ustavil na poti; sam sebi to očita. Skoro prehitro bežita proti gori. Ko začeta nekoliko počasneje hoditi in se ob tem tudi Dante pomiri, ves preplašen zapazi, da samo njegovo telo dela senco. Njegova prva misel je, da ga je morda voditelj zapustil. Ta ga potolaži: »Tudi moje telo je imelo nekdanj senco; zdaj je pokopano v Neaplju; duhovi pa imamo prosojna (astralna) telesa, kakršni so planeti. Kako tudi taka telesa občutijo vročino in mraz, je skrivnost; skrivnosti je sploh mnogo za omejeni človeški um. Samo Bog umeje, kaj je bistvo vsake stvari, do dna (quid), človek pa spozna samo toliko, da stvar je ali biva ali deluje (quia); bistvo mu ostane skrivnost (n. pr. Sv. Trojica).« Ob teh besedah se Vergil užalosti; milo se mu stori, da ni poznal krščanske vere. (V. 1—45.) — Tako prideta do vznožja gore; silno je strma. Zastonj iščeta z očmi kakšnega prelaza ali vrat v steni. V tem se jima bliža truma duhov od stene sem. Kar naenkrat pa prhnejo nazaj; zapazili so bili — senco

živega telesa. Vergilij pa jih vendarle prosi svéta, kod bi se šlo v goro. Ena četica se pogumno odtrga od ostalih in dá odgovor; svetuje pesnikoma, naj gresta malo nazaj, in ju še celo vsi spremljajo. (V. 46—102.) — Po poti pa se eden dá Danteju spoznati: Manfred, kralj sicilski; priznava svoje grešno življenje, toda proti laži-govorici poudarja, da se je v smrtni uri, ko je zadobil dve težki rani, skesal, in da je zdaj v vicah, četudi je bil na svetu iz Cerkve izobčen. (V. 103—145.)

Najvažnejši stvari v tem spevu sta torej: 1. razloček med umrljivim in poveličanim telesom in 2. viteška postava Manfredova, ko ga vidimo — v vsej njegovi lepoti — v bitki pri Beneventu. Manfredov oče Friderik II. je sanjal o svetovnem cesarstvu, kar je bilo Danteju vzor: en cesar v svetnih, papež v dušnih zadevah, pa bi bil mir na svetu. Tako je mislil Dante; odtod njegove simpatije za Hohenstaufovce.

Dočim so vsled nenadne se bojazni
duhovi razpršili po poljani
prot gori, kjer za grehe Um jih kazni,

- 4 sem jaz privil se k druga zvesti strani;
kako pa bi brez njega tekem v goro?
in kdo privedi gor bi bil me v stani?
- 7 On pa se v vesti skrušen zdel je skoro.
O te vesti, vse časti vredne, nežne —
za majhen greh, pa toliko pokoro!

- 10 Ko ustavil spet od hoje se je bežne
(dostojnega ki vredna ni vedenja),
i moj se duh tesnobe je nadležne
- 13 oprostil, novega željan videnja.
Le gôro je okó opazovalo,
ki sredi morja se v oblake vzpenja.
- 16 Ker solnce zad, v hrbet mi je sijalo
in žarki v tem so se lomili, spredi
sem senco svojo uzrl, na tleh nastalo.
- 19 Okrenil sem se v stran v boječi zmedi,
da sam mordà ostal sem, ker drugodi
o senci — razen tam — ni bilo slédi.
- 22 A on, uteha moja, dé: »Odkodi
brezupnost tvoja? Nisi z mano?
Več roka moja — meniš — te ne vodi?
- 25 Večer je zdaj že tam, kjer pokopano
mi truplo je (z njim senca, tvoji enaka!) —
iz Brindiza v Neapelj prepeljano.
- 28 Če torej pred menoj ne vidiš mraka,
ne stími: i skoz planet planet proseva
in solnčnega si ne temnijo traka.
- 31 S telesi nas prosojnimi odeva
Vsemoč zató, da zebe nas in pēče, —
skrivnost, ki ne umé je ljudska reva.
- 34 Kdor misli, da naš um kdaj pot preteče
neskončno, ki kroĝ treh oseb ovija
se v enem bistvu, ta blazní, se reče.
- 37 Pomiri se, človeški rod, sè *quia!*
Ko vedeli bi vse, ne bi vam Sina
roditi bila morala Marija.
- 40 O kaj bilà je src to želja edina,
Ga videti! On bil bi jim uteha.
Zastonj! Odtod njih večna bolečina.
- 43 Takó so hrepeneli brez uspeha
Aristotel, Platon, drugi . . . « Misel žala
mu glavo skloni; govoriti neha. —
- 46 Pod vznožjem gore sva medtem obstala
pod silno, strmo steno; po strmini
bi tej zaman se noĝa gor kopála.
- 49 Med Lérici in Turbíjo pot v pečini,
naj še tak pusta bo, še tak robata,
prot oni tam — stopnice so v graščini.
- 52 »A zdaj, kje bodo pač v tej steni vrata,«
je mojster djal, ustavivši stopinjo,
»da more gor, kdor ptica ni krílata?«
- 55 Ko on, gledaje v tla, z duhá ostrino
je mislil, kod in kam bi zdaj kazalo,
in jaz si ogledaval sem pečino,
- 58 nakrat zapazim v levo, tam pod skalo,
družbò duhov: prot nama se pomika,
počasi, tak da komaj se je znalo.
- 61 »Glej, mojster, glej!« mi glas vzdrhti in vzklika,
»pri teh dobiva svéta in pomoči,
če ta iz tebe samega ne vznika.«
- 64 Pogleda me, pa se takoj odloči
in dé: »Hajd brž naprot njih hoji leni!
Le nade, sinko, né daj izpred óči!«
- 67 Od naju so bili še oddaljêni,
ko miljo sva morda storila poti,
za dober le lučaj — kar k trdi steni
- 70 vsi prhnejo in stisnejo se h koti
in ždijo nepremično; tak obstane
popotnik, ki ga v zmoti dvom zaloti.
- 73 »O duše ve, u sveti smrti izbrane,«
prične Vergil, »pri blaženosti raja,
ki kmalu, mislim, delež vaš postane,
- 76 kje — prosim vas, povejte nama — vstaja
v to gôro pot, da urno gori greva?
Ker čas tratiti modrecu ne uĝaja.«
- 79 In kot ovčice cepajo iz hleva
po ena, dve, po tri, in druge ždijo
poníglave, da nos se tal zadeva;
- 82 in prva kar stori, to vse storijo,
če ustavi se, na hrbtu so z glavó ji;
kák tihe, skromne so, ne zasledijo:
- 85 tak vtrĝal se je trop — ostalim voji —
da k nama gre, od blažene družine,
v obličju stid in dostojanstvo v hoji.
- 88 A ko so zapazili, da prekine
se solnčna luč na moji desni plati
takó, da senca seĝa do pečine,
- 91 so obstali, in jeli se umikovati;
vsi drugi, ki ĝrnili so za njimi,
se umaknejo — nesvestni vzroka — hkrati.
- 94 »Čeprav ne stavite vprašanja vi mi,
vam dém: teló človeško zdaj motrite;
ob njem se luč zasenči in zadimi.
- 97 Nikar se čúdití, no verjemite:
le-tá le v moči iz neba mu dani
bo plezal prek te stene kamenite.«
- 100 Takó moj mojster; zbor pa spoštovani:
»Nazaj bo treba; pojdita kar z nami!«
dajoč z rokami znamenje, s hrbtom dlani.
- 103 In eden onih to besedo dá mi:
»Kdorkoli si, gredóč poglej me malo;
si videl me, dokler sem bil med vami?«
- 106 Okrenem se, pogledam radoznalo:
bil plavolas je, lep, ves vitez pravi,
le jeklo je obrv bilò razklalo.
- 109 Po moji mi ponižni je izjavi,
da nisem videl ga, dejal: »Pogledi!«
in rano mi vrh prs pokaže; in pravi
- 112 smehljaje se nato: »Jaz sem Manfredi,
unuk Konstanci sami, cesarici;
ko vrneš se, oj pojdi in povedi
- 115 prelepi moji hčerki, porodnici
ponôsa Aragonije in Sicilije,
resnico prot nasprotni govorici:

A. in Giov. da Murano : Kronanje Device.
(Benetke; S. Pantaleone.)

- 118 potem ko z mečem moj život dobil je
dve težki rani, sem skesan obrnil
se k Onemu, ki v odpuščanju mil je.
- 121 Res, s strašnimi sem grehi se oskvrnil;
al dalj Dobrota še neskončna sega
do vsakega, ki k njej bi se povrnil.
- 124 Da škof v Cosenzi — pasja kot zalega
naščuvan od Klementa zoper mene —
iz Pisma se je spomnil mesta tega,
- 127 bi še bilè kosti mi zagrebène
pri Beneventu, kraj mostú, prhnéče
pod varstvom težke groblje, vkup znesène.
- 130 Zdaj dež jih père, veter sem-tja meče,
ki vne kraljestva, ob Verde-vodi piše;
tja jih prenesel je brez križa, sveče.
- 133 Vendar zbog kletve duša ne zgubi še
ljubezni božje na vse večne čase,
dokler ji upa cvetka zelení še.
- 136 Sevé: kdor loči izobčen sè svetá se,
ta mora vne, pod steno to, ostati
— čeprav pred smrtjo, zadnji hip kesá se —
- 139 let, kar je bil uporen, tolikratí
po trideset, če se obrok mu dani
z molitvijo pobožno ne prikrati.
- 142 Zdaj vidiš: da me zveseliš, naznani
to hčerki moji, da izvé mi draga,
kje sem in kaj dostop mi v goro brani;
- 145 priprošnja vaša mnogo tu pomaga.»

Opombe. V 16. Pesnika gresta od zapada (našega!) proti vzhodu, kakor da sta prišla iz Španije, preko morja; tudi solnce zahaja na španskem, gre čez morje in vzhaja južni poluti — za naš pojmi — na zapadu. — V. 25. Vergilij je bil spremil cesarja Avgusta na Grško; ko se je vračal v Italijo, je v Brindisiju zbolel in umrl, pokopan pa je bil v Neaplju. Prijatelji so mu napravili nagrobni napis:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Partenope; cecini pascua, rura, duces.

V. 47. Strmina pomeni — pot pokore je v začetku silno težka. — V. 49. Dve mesteci na morski obali v bližini Genove. — V. 51. V srednjem veku so graščine igrale največjo vlogo; tudi Dante, ki je 20 let jedel grenki kruh izgnanstva, je moral stopati po stopnicah raznih grofov in graščin, proseč zavetja in živeža. — V. 52. Kdo ne vé, kaj so pri nas Jermanova vrata, Triglavska vrata? — V. 65. ... njih hoji leni: v predvicah se mudé vsi, ki so do zadnjega hipa odlašali pokoro in so bili torej za dobra dela leni. — V. 85. ... ostalim voji glej Pleteršnik, Slovar, s. v. voj = vodnik. — V. 112. Hohenstaufovec Manfred (it. Manfredi), kralj neapeljski in sicilski, je bil nezakonski (pozneje pozakonjeni) sin cesarja Friderika II. in Bianke, hčere kneza Bonifacija Lancia, rojen v Siciliji l. 1231., ubit v bitki pri Beneventu 26. februarja 1266, kjer se je bojeval zoper francoskega kralja Karla Anžovinskega. Dante ga ni mogel osebno poznati, ker je bil (namr. Dante) šele eno leto star, ko je oni umrl. Oba, oče in sin, sta bila smrtna sovražnika papeževe svetne oblasti in zato skoro stalno izobčena. — V. 113. Konstanca je bila žena cesarja Henrika VI. in mati Friderika II.; sama Italijanka je svojega sina vzgojila bolj za Italijana nego za Nemca. Umrla je l. 1198. v Palermu. V stolnici v Palermu vidiš še današnji njih grobove; v sarkofagih iz porfira počivajo. — V. 115 nsl. Hčerka Manfredova — tudi Konstanca — je bila omožena s kraljem Petrom aragonskim; njena sinova sta bila Friderik, kralj Sicilije, in Jakob, kralj Aragonije. — V. 124. Nadškof mesta Cosenze v Spodnji Italiji je dal baje kosti Manfredove na povelje papeža Klementa IV. izkopati in jih — kot izobčenčeve — razmetati po levem bregu rečice Castellano, v divjih Abruzzih, ki se pri mestu Ascoli izliva v reko Tronto in s to v Jadransko morje. Tista rečica se je nekdam zvala Verde (Zelenica) in je tvorila mejo med neapolitanskim kraljestvom in marko Ankono. O vsem dogodku pravi sodobni letopisec Malaspina: »si disse« (= bajé), in Philaethes (Purg. III, 131) tudi dvomi o resničnosti njegovi.

Metafore (prisposdobe) i. dr.: V. 46 nsl. se primerja strmina vznožja z obalo pri Genovi; v. 71 nsl. oklevanje duhov in popotnikovo; v. 79 nsl. je zopet izmed čudolepih primer Dantejevih, posebno odlična je natančnost opazovanja. V. 91 je za besedo: so obstali — nekakšna pavza; tako se tudi človek ustavi ob nenadni nevarnosti, in potem se umika.

FRANCE BEVK: ČRNI PIŠČANEC.

Sest nas je sedelo na poštnem vozu, na vsaki strani trije; tuji obrazi, ki smo se zrlí začudeno kot ljudje, ki se srečajo prvič v življenju in se potem porazgubijo. Meni nasproti je sedel mlad človek, očividno študent, ob moji strani davčni izterjevalec, srednje star človek z resnimi potezami čez lica in z brki kot Bismarck, njemu nasproti je sedelo mlado dekle, krotkega pogleda, s polno torbo na kolenu; bila je bržkone kuharica, ki se je vračala s počitnic. Poleg opisanih sta bila v vozu še dva vo-

jaka, katerih eden je kadil cigaro, drugi pa je dremal vso dolgo, mučno pot.

V vozu je bilo mračno. Od spredaj nam je pošiljalo nekaj svetlobe okence, majhno kot dlan, z umazano šipo. Debelo platno ob straneh je bilo spuščeno in privezano.

Nad dolino je ležal zimski dan, mrak, megla. Rjava reka je šumela pod cesto; slišali smo nje zamolkli glas. Dež je padal navpično na zemljo, težek, mrzel zimski dež; vselej nas je stresnilo, kadar smo pogledali skozi malo okence.

»Večen dež! Gre, kot bi stekel!«

»Kdaj bo konec! Ne bo konca!«

Po cesti je ležal sneg, komaj tri prste na debelo, napojen z vodo, in se je rjavkasto, tuintam zelenkasto svetlikal. Kadar je vojak, ki je sedel zadaj, odgrnil platno, smo vsi hkratu pogledali na brluzgo, preorano s kolesi in stopinjami: prijetno nam je bilo v vozu ob tem pogledu, četudi nas je zeblo v noge. Gosti udarci kapelj so zvočno padali na pločevinasto streho. Kadar se je voz nagnil, se je voda zlila s strehe in je zaropotal zaboj na njej. Nekaj je skoraj ves čas škripalo, ko smo se peljali navzdol. Morda zavora. Takrat se nisem spomnil nanjo. Parkrat smo poslušnili vsi, kaj bi bilo, in smo molčali; niti sopli nismo, toda rekli nismo nič. Po strehi in po platnu je tupatam udaril voznikov bič.

Voznik je bil precej postaren mož, velik, v debeli, oguljeni suknji. Njegov vedno nevoljni obraz, rdeč in porastel po licih z nizko, rjavo brado, se je krčil kakor v nervoznosti. Neprenehoma je suval z vajeti, da so konji zmedeni prhali, se hoteli ustaviti, stopali na stran... Potem jih je oplazil bič preko hrbta in kopa besed je padla nanje.

»Hé, kobila! — — — Prokleta vreme!« je vedno dostavil na koncu.

Mi, ki smo sedeli v vozu, smo plaho razpletli pogovor in govorili največ o vremenu ter še o tem in onem in smo slednjič umolkili. Davčni izterjevalec je kmalu izstopil. Gospodična je zaprla oči. Moški smo kadili vsi, razen spečega vojaka; gost dim se je ulegel po sredi voza, včasih smo ga odganjali z roko. Gospodična je zakašljala.

Mlad človek, ki mi je sedel nasproti, me je gledal s temnimi očmi odkrito in drzno. Zdelo se mi je, da sem že nekdanj govornik z njim; morda na ravno tak deževen večer, kot je danes. Nisem se več spominjal. Bog ve, kdaj se mi je predstavil in mi zamrmral ime, ki ga že tisti trenutek nisem več vedel; morda se je to zgodilo ob priliki, ko nisem maral njegove družbe. Mislil sem svoje trudne misli in nisem slišal besed, ki mi jih je govoril; molče sem mu pritrjeval. Bogve, morda je bilo tako?

Ko sem ga natančneje pogledal, se je zgani.

»Imaš cigaret?«

»Imam...« Ponudil sem mu cigareto in mu jo prižgal.

»Vse sem pokadil. Hvala!«

Napel sem možgane, da bi se spomnil, kje in kako sva se prvič sestala, pa zaman. On je razumel moj pogled.

»Se ne spominjaš? Čez polje sva šla in kadila tvoje cigare. Jaz sem ti pravil o svojem dekletu.«

Zdaj sem se spomnil. Kot učenec, kateremu je treba sprožiti prvo besedo, da se mu obudi v spominu, kar se je naučil, sem se spomnil na tisto noč. Cigar in njegove prve ljubezni se nisem spominjal. Vem pa: šel je poleg mene, luna je sijala tisti večer z jasnega neba na polje, mesto in griče, dvigajoče se za globoko strugo deroče reke, tako svetla, kot so bile svetle moje misli...

»Spominjam se. Kam greš? V mesto?«

»Ne! Domov. To se pravi: Tja, kjer me sprejmejo,« je rekel čisto malomarno in pri tem gledal v cigareto, katero je kadil med dvema prstoma. Ob globokem mraku je konec cigarete žarel in lahek sijaj je padal na njegov obraz in name. Kadil je, kot bi ne bilo razen njega in cigarete nikogar ne v vozu, ne na svetu.

»Ali nisi študent?«

»Nisem. Iz ječe sem prišel. Zdaj sem doma, četudi me ne morejo trpeti.«

Gledal je neprestano v dim in cigareto; še govoriti ni utegnil; samo v pretrganih, kratkih stavkih.

Jaz sem se sklonil in ga pogledal natančneje, skozi temo. Mlad obraz, temne polti, s črnimi očmi in lasmi. Na glavi črn klobuk, moker, z upadlimi krajci, v črni obleki in v črni suknji ter s črno kravato. Vse v očitni, značilni malomarnosti: znak revolucionarnih duš.

»Iz ječe?«

Pravzaprav se mi ni zdelo čudno, pa vendar sem ga vprašal: Iz ječe? — kot bi dvomil, če ne laže.

»Se ti zdi čudno?« Pokadil je cigareto in uprl vame oči, črne, ki so bodle.

»Tako. Vzrok, mislim, je bil...«

»Vzrok? Kaj bi z vzrokom? Potegni klobuk na oči in deni roke v žep pa pojdi po cesti in žvižgaj, kot da te nič ne briga — in si tam. Kaj bi s tem? Samo, da nisi takšen kot drugi ljudje! Črn piščanec! Vsi drugi navadni piščanci so rumeni ali belkasti, kvečjemu lepo pisani, a ti bodi črn. Gorje! Nimaš miru in ne sreče!«

»Hm!«

Zunaj se je stemnilo. Voznik je prižgal na strehi luč, ki je obsvetljevala premočena konja. Voznikova kletev se je slišala v gosto temo kočije čudno in divje. Moj prijatelj je imel roke na kolenih, in kadar je padlo v temo skozi okence malo svetlobe, če smo se peljali mimo razsvetljene hiše, se je blede prikazal njegov obraz iz teme, prav malo, toliko, da sem vedel, da je tu.

»Ali sem ti že pravil?«

»Kaj?«

»O črnem piščancu.«

»Ne!«

»Prosim cigareto!«

Dal sem mu cigareto, ki jo je prižgal. Vsi smo se spogledali. Gospodična je bila bleda kot lojeva sveča. Zdelo se mi je, da je padal dež še glasneje na streho in na cesto. Konji so cepetali po snežni brluzgi.

Kadil je cigareto s strastjo in hlastno, kot je izstradan človek kosček kruha. Dim za dimom. Med odmorom je govoril pretrgane stavke, katere sem potrpežljivo lovil in vezal.

»Moja mati je gojila piščance. Nekoč je podložila pod dvoje kokelj jajca, a je vse male gojence izročila samo eni kokoši. Kokoš se mi zdi silno neumna žival. Po celi vasi naberejo jajc, od različnih kokoši, in jih podložijo dvema. Potem dajo vse piščance, ko se izležejo, eni. Vsakega sprejme z enako zadovoljnim: ko-ko! — in jih varuje. Pa so jajca od različnih kokoši in jih niti izvalila ni sama...«

Napravil je pavzo in kadil, kadil. Gledal je v ogorek, dokler ga ni zapekel, potem ga je vrgel na tla in ga pohodil.

»Mati je dala vse piščance eni kokoši! Vse je sprejela z zadovoljstvom, lepo rumene in pisane. Samo eden je bil črn. Tega je sovražila. Pa ga je ona izvalila. Tudi jajce je morda bilo njeno. Bližji ji je bil kot vsi oni, ki jih je izvalila druga kokoš. Pa nič: ona ga ni marala. Sovražila ga je, kot bi bil to vranji mladič, ki se je zaletel med piščance in tam ostal. — Prosim cigareto!«

Gospodična je gledala na naju in poslušala povest o piščancu; vojak, ki je kadil cigaro, se je smehljaj. Vžigalica je ugasnila in bili smo zopet zaviti v temo. Na streho je udarjal dež, skozi okence sem videl, da padajo snežinke vmes, debele, velike. Voznik je pokal po konjih, ki so se ustavljali. Mladi človek je govoril dalje:

»Še nikdar nisem nobenega bitja tako sovražil, kot tisto kokoš. In nikdar nisem vzljubil nobenega bitja toliko, kot tistega črnega piščanca. Kadar sem stopil v izbo, sem ga dobil za vratni na tleh, kjer je stal osamljen in čivkal. Koklja je bila pri peči pod klopjo in razprostirala peruti nad ostalimi, rumenimi in srečnimi. Povsod so kukali izpod našopirjenega perja perutnic, plezali so ji na hrbet in na vrat. Kot bi se rožali črnemu piščancu. Rožali so se. On pa je čivkal, majhen, komaj en dan star, in niti tja v bližino ni smel, kjer je ležalo raztreseno proso, da bi se najedel do sita.

Pobral sem ga s tal. V prvem trenutku je utihnil, ali iz strahu, ali pa je mislil, da je pod mojimi gorkimi prsti kot pod materinim krilom. Pritisnil sem ga k licu in ga božkal. Pogledal mi je v oči in začel zopet čivkati. Pogledoval je potem na tla, k materi, k sestricam in polsestricam in tožil. Kljubovalno je tožil, globoko in žalostno.

— Ali nisi ti moja mati, ki si me poklicala k življenju s svojo gorkoto? Ali nimam večje pravice do strehe, odeje in varstva tvojega krila kot oni pritepenci, katerim nisi mati? Mati! Kaj sem jaz kriv, da nisem tak, kot moje sestrice!

Kokoš pa je gledala od peči in obračala glavo tako idiotsko in hinavsko, da bi jo bil ubil. Piščanec se je zvijal med mojimi prsti in kričal.

— Jaz moram imeti mater! V moji krvi je hrepenenje po njej in brez nje poginem kakor brez zraka. Zakaj naj poginem, če si me poklicala k življenju? Povej, kam in koliko časa naj hodim, da dobim mater!

Koklja je bila nezadovoljna; piščanci so se čisto poskrili v perje. Črni piščanec pa je vedno huje vpil v moji roki. Hotel se je izviti in iti k materi, da se stisne v varstvo njene ljubezni.

Del sem ga na tla. Letel je k njej, kot leti otrok k materi, ki se vrne od daleč. Kokoš pa se je dvignila in prišpicila perutnice do tal. Piščanci so odskočili in se poskrili v kote in med razmetane čevlje. Mislil sem, da mu hiti nasproti, da ga privije na prsi. Pa ga je udarila, da je odletel in žalostno začivkal ter se prevrnil vznak. Potem je šla zmagovita nazaj.

Nesel sem piščanca iz hiše in mu dal jesti. Celo na polje sem šel z njim. Tam sem ga pokazal delavcem, ki so se smejali meni in piščancu. Kokljo sem zmerjal z vlačugo. Nesel sem ga domov in mu ogradil majhen prostor na peči in nasul hrane. Samo čivkal je in silil čez rob ograje, jesti ni maral.

Prosim cigareto!«

Zdelo se mi je, da ne more pripovedovati, če ne kadi. Dal sem mu cigareto.

»Kaj misliš? Kaj potem? Jaz sem hotel biti piščancu mati, pa me ni razumel. Nisem mu zameril. Kadar me ni bilo doma, je zlezal izza svoje ograje in cepnil v zapeček, nato na klop in slednjič na tla. Šel je k materi in sestricam. Ko je dobil par udarcev, je zbežal za vrata, omamljen in žalosten. Molče je potem čepel kje v kotu in gledal k rumenim, srečnim. Vselej sem ga del zopet na peč. Nekoč je stal sredi izbe, tih, črn, žalosten. Hlapec, ki je prišel, ga ni videl: stopil je nanj. Niti začivkal ni... Vrgel ga je skozi okno na vrt. Jaz sem ga pogrešil in le s težavo izpričal

njegovo smrt . . . Bil sem žalosten in še danes mi je žal zanj . . . To je o njem.«

Ko je izgovoril zadnjo besedo, je uprl pogled v zadnjo polovico dogorevajoče cigarete, a je ni del iz ust, dokler ni dogorela. Jaz sem čakal konca.

»In potem? Kaj hočeš? Da piščanca pokličem k življenju? Tak piščanec sem jaz in mnogokateri. Črn piščanec, z materjo in vendar brez matere. Vi ste pa vsi rumeni piščanci, pisani, le malo se razlikujete drug od drugega. Ne jaz in ne ti ne moreva zato. Če bi bila pretežna večina črnih . . . potem . . .«

Naslonil sem se in za trenutek pomolčal. Udarci dežja na streho so ponehali. Sneg je padal, gost, v velikih kosmih. Konji so se kadili.

»In potem?«

»Potem? Lenuh bi ostal, pa če si najpridnejši. Tat, četudi pošten. Tepec, čeprav nadarjen . . . Zate ni zakona, ne pravic, četudi te ravno obsoditi ne morejo. Potem te že pohodi usoda.«

»Ne vem . . .«

»Jaz vem! Doživel sem in videl, kako so drugi doživljali. Črni — ne moremo postati rumeni. Povest o črnem piščancu je moja last in jo nosim s seboj kot dragocenost, ker sem jo na svoj način dvakrat živel, realno in simbolično. Slišal sem že enake povesti, pa niso pognale korenin v mojem srcu . . . Vidiš. Tolikokrat, kot me udari mati, tolikokrat se vrnem k njej. Ko bi vedel za drugo, bi šel k drugi . . .«

Prižgal sem cigareto in se ozrl po vozu. Vojak je gledal predse in gospodična je imela vlažne oči: pogledala je v tla.

»Zakaj so te zaprli?«

»Hm! Ne vem ti odgovora. Nekdo je pisal pismo in — črni piščanec . . . Kdo drugi? Pa so me zaprli dva meseca in ničesar dokazali. Še druge so zaprli. Zdaj so me izpustili . . . Pisec pisma, rumen je morda, da govorim tako, se smeje . . .«

Ko sva oba kadila, sem videl njegov obraz razločneje. Pogledoval je na vojaka, kot da ima nekaj povedati . . .

»Še v čevlje so mi pogledali. Brati so mi dali sv. Avgušтина ‚Bekenntnisse‘, da bi se spokoril. Spoštujem svetnika in knjigo, a vse se mi je zdelo grdo ironično. Kaj bi se pokoril brez krivde!«

Prižgal sem cigareto zopet, nalašč, da sem ga še enkrat pogledal. Kot bi nekaj skrival pod črnimi obrvmi . . .

Še par vsakdanjosti in molčala sva. Ponudil sem mu cigareto. Ko je čez nekaj minut voznik ustavil voz, je mladi človek izstopil.

»Hvala za cigarete! Servus!«

Roke mi ni dal. Pritipal se je do izhoda in izginil v noč. Potem ga nisem več videl. Voz se je zganił po cesti pod bičem in kletvijo. Konji so cepetali, trudni, premočeni. Zaboje na strehi se je ropotaje premikal. Tisto neznano je začelo zopet cviliti; molče smo poslušali in strah nas je bilo, da se nismo upali drug drugega povprašati: »Kaj je?«

Dež je pričel zopet padati, mrzel, težek, bil je na streho, na cesto, v temo, neprestano, neprestano — — —

IVAN GRAFENAUER: O NAŠIH NAJMLAJŠIH.

III.

zadnjem Dom in Svetovem letniku je nastopil razen Majcna še drug mlad pripovednik skoro kot homo novus — Narte Velikonja. Opozoril nas je nase posebno z novelami iz otroškega življenja.

Kakor Majcen je tudi Velikonja izšel iz Zorinega gibanja in v Zori, od letnika 1911/12 naprej, smo brali njegove pesmi in kritične črtice, tudi eno novelo (1912). Bil je za nekaj številčk kot Majcnov naslednik (1913, 7—10) tudi urednik Zore, potem pa urednik leposlovne priloge (1913/14).

V Velikonjevih pesmih v Zori se lepo opazuje, kako po prvih poizkusih, ki jih je pisal menda

še na gimnazijskih klopeh, vidno raste moč njegovega izražanja, kako se širi njegovo obzorje po dohodu v veliko mesto, in kako se ob marsikaterem razočaranju pogloblja njegovo življenjsko naziranje, časih zarezhe tudi satiro, posebno literarno, a v pripovednih snoveh, ki jih je porabljal Velikonja večkrat tudi v svojih pesmih (Spomin, Motiv, Zora 1913, 26, Slovo na Molu San Carlo, 57, Orkan, 58, Zvečer, 116, i. dr.) se je kazal že kmalu njegov poklic za pripovednika. Prav zanimive so tudi njegove črtice in članki o literarnih zadevah, posebno tisti, ki je ž njimi kazal pot mladim tovarišem pisateljem ali razglabljal o ciljih

in potih naše mlade pisateljske generacije. A nas zanima v prvi vrsti pripovednik Velikonja.

Od Majcna se precej močno razlikuje. Majcna zanima v prvi vrsti značaj človekov kot tak, kakor ga je spoznal v življenju, Velikonjo pa posamezni duševni doživljaj, psihološki problem. Vsled tega stopa pri Majcnu dejanje bolj v ozadje, ker mu služi le za ilustracijo značaja, pri Velikonji pa vidimo nasprotno le toliko od celega človeka, kolikor se kaže v razvoju tistega duševnega doživljaja, ki je v središču zanimanja; dejanje mu je važnejše od podrobne individualne karakteristike. Cilj je seve za oba isti, izpopolnitev karakteristike in dejanja v harmonično celoto, pot je različna, nevarnosti tudi.

Prva dva pripovedna spisa Velikonje, oba naslovljena »Novela«, sta še dokaj nedozorela. Prva »Novela« je objavljena v Zorinih »Prvih Cvetih« 1912, št. 10. Snov ni nova: sin edinec premožnega kmeta se radi kmetije ne sme poročiti s hčerjo sosedu, vdovca z mnogimi otroki. Hči vzame zato na željo staršev vdovca, očeta kopice otrok; fant edinec hoče ostati neoženjen, hči sosedu vdovca gre v obupu v vodo. Tej sentimentalni fabuli, ki ji pa je znal dati Velikonja nekaj posebnega življenja, odgovarja vseskozi lirična, stilizirana forma. Paralelnost prizorov, preciznost dialogov spominjata časih na baladno tehniko. Tej odgovarja tudi način karakterizacije, značaji so zgolj splošni tipi, kar je Velikonja označil tako, da osebam, razen staremu Firarju, niti posebnih imen ni dal, imenuje jih kar z apelativi »fant edinec«, »hči kmeta vdovca«, »vdovec« itd. Spis ni niti prav za prav novela, ampak, dejal bi, balada v prozi. Težišče je v liričnem občutju, ki preveva spis. Na duševno razpoloženje, iz katerega je nastala ta »Novela«, je očitno močno vplivala Meškova »Poljana«.

Precej drugačna je že druga »Novela«, objavljena v Dom in Svetu 1913 (št. 3.), ki bi jo lahko naslovili »Tat«. Snov je zopet čisto navadna: motiv »Tat je tisti, ki najbolj glasno kriči: primite tatu«, prenesen v delavsko barako. Koronincu je bila ukradena plača za dva tedna. Sum leti na Brusa, bojazljivega človeka, ki je v denarnih stiskah. Grižar vodi preiskavo, ki pa ničesar ne dožene. Gostilničar, Italijan, ki je našel denar v razpoki zidu, pa preži menjaje se s hlapcem na tatu, ki bi prišel ponj, ter zasači Grižarja-sodnika. Pisatelja zanima, to se vidi, skoro edino vnanji dogodek. Slog seveda ni lirski kot v prvi »Noveli« — le tu in tam v popisovanju, posebno v začetku, je jezik nekoliko preveč »cvetoč« — ampak odgovarja realistični snovi; dialog v tej noveli in tudi pozneje

pri Velikonji skoro nikjer ni individualno diferenciran, a ima zato svoj lastni značaj: precizno in kratko, podobno skoro stihomitiji, v naglem tempu si sledita govor in odgovor, a nikjer človek ne čuti, da bi bil dialog umetno stiliziran, vtisk je vseskozi realističen. Enako tudi v poznejših spisih. Značaji niso posebno razviti, le nekateri tipi so izločeni iz celotne mase delavcev, tat Grižar, bojazljivec Brus, razsodni Apek. Vnanje dejanje je bilo pisatelju glavno, le v Brusu se je lahko doteknil psihološkega problema.

Nasproti tema dvema spisoma znači novela »Med dvema stenama« (DS. 1914, št. 1—4) naravnost jako velik napredek. V središču ni več vnanji dogodek, ampak psihološki (in obenem vzgojni) problem: deček, ki stoji pred skrivnostjo, kako postane človek, a doživi od strani domačih samo prikrivanje in laž, od strani nedomačih pa prikrito ali očitno draženje z zibanjem in posmeh, povsod pa prostovoljno ali neprostovoljno namigavanje na nekaj skrivnostnega, a obenem sramotnega. Edini dobri odgovor je še tisti, ki ga prebereta s sosedovo Lenčko iz ljubavnega pisma ženina sosedove dekletke: »Bog bo otroke dal, Ti jih boš zibala, jaz bom pa kruhka dal«, ki bi bil iz materinih ust, pametno izpopolnjen, v tej starosti morda zadoščal, a tako stavi le nova vprašanja. In deček, ki je iskal zaupno resnične besede pri materi in dobil za odgovor — očitno laž, drugod pa izogibajoče odgovore, smehljaj in zasmeh, sprejme proti plačilu dveh jabolk in nožka od zanemarjenega dečka pastirja pojasnila v obliki kvant, ki jih je ta pobral na cesti med vozniki in na seniku med hlapci in ponočnjaki. »Občutek dveh sten, ki mu razmikata srce, mu je stisnil prsi, da mu je prihajalo slabo . . . Dve steni sta držali napeto in mrzlo, med njima je visel v praznini sam, odkoder ni poti, ni glasu, kamor ni odgovora. Nazaj v otroška leta in otroško sanjo ni smel, čez drugo steno v zrelo dobo je bilo samemu prezgodaj brez vodnika.« Novela izzveni v razočaranja in bolečine polno obtožbo matere iz otrokovih ust: »Mati, ti si lagala«, in v očitajočega usmiljenja polni klic Lenčke: »Adolf!«, ki kliče dečka nazaj, stran od jeze in sirovosti.

V glavno nalogo, ki si jo je Velikonja zastavil v tej noveli, da oživi pred našimi očmi dušno življenje in trpljenje dečkovo, se je poglobil pisatelj z vso vnemo in vidi se mu, da je zajemal iz polnega poznanja otroške duše, bodisi, da je moral take boje, vsaj deloma, dotrpeti sam, bodisi, da je imel priliko, opazovati jih v družinah, ki so mu bile blizu. Čeprav novela nima nobene neliterarne, t. j. neumetniško izražene tendence, ker našo dušo

docela objame sočutje do dečka, trpečega po krivdi svojih najbližjih in do teh samih, ki si ne znajo drugače pomagati, je vendar spis obenem tudi obsodba dozdanje tozadevne vzgojne prakse, v prvi vrsti tudi obsodba tistega nizkega mnenja o zakonu kot o nekaki sramotni, a žalibog potrebni inštituciji, mnenja, ki se je v teku stoletij ugnezdilo v naš narod, ne brez krivde po janzenističnem duhu okužene duhovščine, posebno jožefinske in pojožefinske dobe, ki je gledala enostransko samo na I. Kor. 7, 2 in 9, nič pa na Efež. 5, 22 nasl., in je na ta način vzgojila rodove, ki bi se najrajši zgražali tudi nad »Češčeno Marijo«, Apostolsko vero in prvimi tremi skrivnostmi veselega dela Rožnega venca, čeprav so ravno te molitve pametnim staršem najlepše vodilo, kako je treba kar od kraja brez laži, a tudi brez nedostojnega govoričenja pripraviti otroke o pravem času do neoblatenega spoznanja in spoštovanja materinstva in očetovstva. Tako pa tiči v tistem nizkotnem mnenju kal za tiste neštevilne laži, ki so otroku vendar kmalu prozorne kot laži, in za tisto zadrego, s katero starši in drugi odrasli, tete in botri, zakrivaje in odkrivaje govore otrokom o teh zadevah, ter jih tako šele prav izročajo nečistemu pouku in s tem izpodkopavajo pogosto dovolj tudi spoštovanje do staršev.

Vsekako je bilo dobro, da se je Velikonja lotil tega problema, ki tako živo reže v meso naše mladine, ter da je umetniško utelesil idejo: Ne trapite, starši, svojih otrok z lažmi in dajte jim pomoči, ko jo iščejo pri vas. Zgradba dejanja je preprosta, ker se vse drugo vrti okrog glavne osebe, dečka Adolfa, in njegovega dušnega boja. Slog je preprostejši nego v »Noveli«, brez cvetk, ki bi motile enotnost izražanja. Izmed značajev je najbolje izražen seveda Adolf, ki je nekoliko tudi že individualiziran, dasi v glavnem zamišljen kot tip, kakor je tudi psihološkovo vzgojni problem novele tipičen; a dobri in resnični so tudi ostali tipi, posebno tipi otrok, Ide in Lenčke in — Drejca.

Soroden problem je tudi snov za »Izpoved« (Dom in Svet 1914, št. 7), problem skrupuloznosti. Kakor tam starši in odrasli nimajo pravega umevanja za dušne boje otroka, tako tukaj predstojniki v konviktu ne proniknejo do skritih globin v duši skrupuloznega in nekoliko težko dostopnega dečka, dijaka Alfonza; ob strani mu je edino nedostatna pomoč prijatelja sošolca Ivana, ki igra v tem oziru podobno vlogo kot v prejšnji noveli Lenčka. Silni, pretresljivi notranji boji v duši dečka, ki misli, da je izpoved neveljavno opravil, in ga le prijatelj reši pred samomorom in pred obhajilom, ki bi bilo za dečka v tistem raz-

položenju brez dvoma nevredno, ti boji so slikani s skoro skopim pripovedovanjem, z lakoničnimi dialogi, a s prepričevalno istinitostjo, ki jo povečujejo drobne individualne poteze v dejanju in v risanju okrožja do vtiska absolutne resničnosti vnanjega in notranjega dejanja.

Ugovarjalo se je, da je dejanje preveč individualnega, posebnega značaja, da je vse preveč posamezen slučaj, da mu vsled tega nedostaja potrebne splošne veljavnosti. A ne glede na to, da tip skrupulanta med mladino, po priznanju dobrih poznavalcev, ni tako redek ne v zavodih, ne izven njih, je že v vsakem tenkovestnem človeku toliko skrupuloznosti, da mora večkrat v njegovi duši razum ukazati skrupulantu, naj miruje — in tako so dušni boji dečkovi dovolj razumljivi za vsakega. Edino, kar učinkuje kot slučaj, je izredna nespretnost izpovednikova, ki je povod za dečkov notranji boj, čeprav treba priznati, da so tudi taki izpovedniki na svetu.

Tisto podrobno individualiziranje dejanja, oziroma okrožja do vtiska popolne vernosti resničnega dogodka, kot smo to videli v »Izpovedi«, je najznačilnejša poteza tudi v ostalih dveh povestih Velikonje iz otroškega življenja, v »Stricu« in v »Suši«. V »Stricu« (Dom in Svet 1914, št. 5—6) so na ta način individualizirane razmere, ki so predpogoji (ekspozicija) za dejanje in ki so čisto izredne. K hiši je prišel zet, mož edine hčere, kot bodoči posestnik. Tast pa je dobil nato še lastnega sina Franceta. Vsled tega se je začel bati zet za svojo in svoje družine usodo — dobil je tudi sina —, če bi morda France postal dedič. Razmere med tastom in zetom so zato nekoliko napete. Konflikt se še poostri, ko umre »stric«, tastov sin. Zetov sin Stanko je neprostovoljni povod za to. In dušno življenje otrokovo v tem sporu, ki se doigra med smrtjo in pokopom stričevim, je snov novele. Vsi vnanji dogodki se projicirajo v dušo otrokovo, ki ne pojmuje prav ne besed odraslih ljudi, ne dogodkov in je vsled tega povod, da tudi odrasli napačno sodijo otrokove besede in dejanja, dokler ne najde nazadnje otrok, ko sledi svojim lastnim nagibom, prave besede ljubezni napram staremu očetu, da se spor poravna. Poglobitev v dušo nedoraslega otroka z njegovimi posebnimi asociacijami in sodbami, njegovo bojaznijo in ljubeznijo, je glavna vrlina te povesti.

Heroizem dečkovega usmiljenja do trpeče domače živine nam kaže novelica »Suša« (Dom in Svet 1914, št. 8). Madidljev Pavel se smrtno ponesreči, ko o suši seka v ledenici na hribu ledene stebre, da bi potolažil žejo domače živine.

Popolnoma konkretna je pokrajina (goriški Kras), ki jo riše Velikonja v tej novelici, dobro so tudi zadeti različni kontrastni tipi kmetiških ljudi, pastir Urh, razsodni Madidelj in sebični Cipruž, od katerega se krepko loči mladi Pavel.

Za temi novelami iz otroškega življenja močno zaostaja »Požar« (Dom in Svet 1914, št. 9—12). Zdi se mi, da je Velikonja tu zašel na polje, ki mu ni dovolj znano in domače. Snov sama ni razveseljiva: žena v resnici, mož v mislih nezvest, zapeljivec žene, Požar, zapeljivec nekako po poklicu in še edina pokoncu stoječa oseba, Vida, ni daleč od tega, da bi se ji izpodrsnilo. Cela slika je preveč siva na sivem ozadju. Razentega so nekateri prizori preveč teatralični in premalo notranje resnični, tako tisto prerezanje žice v drugem poglavju, posebno pa tisto streljanje v tretjem in šahova partija v petem poglavju; tudi tista sentimentalna poteza se mi ne zdi srečna, da je bila žena Erna prva ljubezen zapeljivca Požara, ki je torej šele potem utonil v nečistosti. Tudi sklepni prizor se mi zdi premalo nujen kot nasledek dušnih doživljanj glavnih oseb. Poleg teh hib ima spis seveda tudi svoje dobre strani, a kot celota se mi zdi ponesrečen, ker mu nedostaja nujne notranje resničnosti.

Ta spis je Velikonji lahko memento, da ob bogastvu invencije, ki je njemu lastna, ne sega preko mej, ki mu jih je dozdej stavilo življenje, da ga lahko, s katero ustvarja dejanje, ne zapelje, da bi ustvarjal brez notranje nujnosti, brez zveze z živim življenjem. Sicer res ni treba, da bi bilo vsako delo pripovednega slovstva, ki hoče biti umetnina in ne samo zabavno štivo, konfesija v zmyslu izpovedi iz lastnega dušnega življenja, a treba je, da temelji v lastnem doživljanju vsaj v toliko, da je pisatelj prečutil in pretrpel tiste ali podobne dušne boje, vsaj, ko jih je videl pri drugih, morda bližnjih ljudeh v življenju. Ne zadošča pa seveda ne, da bi jih poznal samo iz literature. Posebno pri načinu Velikonjevega dela, ko mu je glavno psihološki problem, je to neobhodno potrebno. Le če ostane v mejah svojega življenja in svojih življenjskih izkušenj, se lahko svobodno razvijejo njegove zmožnosti, s katerimi nam je risal v novelah l. 1914. dušne boje otrok, tudi v risanju notranjega življenja ostalih ljudi. Tako bo mogel ustvarjati umotvore stalne vrednosti, ne da bi zašel na široko polje zabavne literature, ki ji je efekt prvo, a resničnost k večjemu druga stvar, in tako se bodo mogle izpopolniti tudi še vrline njegovega sloga.

NARTE VELIKONJA: NA MORJU.

III.

Na bregu so dvignili glave in prisluhnili. Kletev kapitanova jih je presenetila.
»Nekaj s Seldo,« je malomarno rekel Andrej in se zopet sklonil k makaronom. Žino se je zarežal in zlobno zabliskal z očmi. Perinu se je zadeva zdela vredna hudomušne misli, ob kateri je imel izreden užitek. Samo Rok je stopil na skalo, da počaka Vika.

Fant je veslal kakor v omotici; kri mu je plala v obraz, pri srcu mu je bilo, da bi vzklikal in širil roke, da bi zabranil nekaj, zabranil, da se mu nekaj ne utrže v prsih. Pred kapitanom ga je obšel moreč strah: kaj bo rekel, kaj bo kapitan mislil? V njem je nekaj sunkoma pojemale, kot bi ležala pijavka pod srcem.

»Kaj je?« je vprašal Rok.

»Ali nisi slišal?«

»Sem!«

Privezala sta čoln, Viko je počasi in obotavljaje se pristopil h gruči.

»Presneti Viko,« je dejal Perin, ko je fant nerodno prisedel. »Tak gospod pa še nisi, da bi morali do zdaj čakati.«

»Saj ni treba.«

»In tudi nismo.« Pomolil mu je žlico in rekel: »Kdor vasuje, je najbolje, da gre lačen; to si storil, le v čevljih bi bil šel, ne v opankah. Premalo ropotaš in te nihče ne sliši. — Ti si strahovito neokreten fant.«

Viku je silila kri v glavo.

»Ali ne smem na barko?«

»Kdo ti brani? A tajiti ti ni treba! Oglašil bi se bil in ne se držal kakor tat. To ni dobro, kapitan ima prav. Zakaj skrivaš? — Na, vzemi vendar žlico, med večerjo boš laže poslušal. Tako se nismo ženili nikdar, kakor se ti.«

Viko je vedno bolj čutil, da se ne zaveda prav, kaj Perin hoče. Bilo mu je nerodno, še bolj ga je motil Žinov pogled.

Perin je za hip pomolčal, nato je vprašal:

»Ali nista . . . pravzaprav, ali ni hotela k nam?«

»Ni hotela . . .«

»Vidiš, tako poveš, da si govoril ž njo, in če si govoril, si ji pravil kaj o pticah, ki po vodi plavajo in ribicah, ki nad hribi letajo . . .«

»Narobe, Perin, narobe . . .« se je vmešal Andrej.

»Nič narobe! — Viko je tako dejal. O Viko!«

»Kaj pa je razgrajal kapitan?« je vprašal Žino.

Viko je pomolčal; čutil je zbadljivko, v njem je zakipelo, kar je nosil ves večer v srcu zoper Žina. Izzvana ljubosumnost je hotela duška. Vedel je, da se norčuje, škodoželjno norčuje radi kapitanovih besed, kakor bi si bil svest zmage. Vse bi še prenesel: dvom, kaj misli Selda, klavrni konec začetka, a ljubosumnosti in zasmehljivega obraza Žinovega ni mogel. Obšel ga je zoprni in nadležen občutek smešnosti.

»Nič! — Čemu se brigaš, ko ti nič mar ni!«

Žino se je razkoračil.

»Glej ga, zdaj se bo še petelinčil povrhu. Ali te je kdo oblil, fant? Kaj laziš okoli in prodajaš svoj kisli obraz? Tukaj bi bil ostal, makaroni bi ti teknili in mirno vest bi imel, sveta nedolžnost, skisana, ti. Pusti Seldo, saj te ne mara; ali tega še ne veš?«

Viko je spustil žlico na tla in vstal od sklede. Bilo mu je, kakor bi ga kdo tiščal za zapestja.

Takrat je Rok zaklel in udaril s pestjo po tleh.

»Tiho! Daj Viku mir in se brigaš zase, zase se brigaš rajši, pravim. Če ne nehaš z Vikom, boš imel posla z menoj!«

Ta nepričakovani izbruh je učinkoval kot leden curek; še Andreja je zmedla Hrvatova osatost. Žino se je naglo otresel molka, ki je ležal nad gručo, in se prisiljeno nasmejalo.

»Zdaj se zjej še ti, ki se že daviš, kakor bi mlinčil suho pogačo. Kdo te je vprašal, po čem so raki v Benetkah? — Jaz mislim, da je tako: Če govorim z Vikom, naj govori Viko; kadar bom imel kaj s teboj, govori ti. Viko je res še mlad, a jerob mu nisi, mati mu nisi in mislim, da me razumeš, da nima jezika za drugo, kakor da govori. In amen pa basta.«

Rok je namrščil obrvi in dejal:

»Če pravim, da boš molčal, boš tiho o Viku. S teboj se zgovorim, ko se mi zljubi in kakor se zljubi meni. Še druge stvari se pomeniva, do konca pomeniva! Ali me poznaš, é?«

Žino se je zarežal naširoko; to vprašanje se mu je zdelo strahovito smešno.

»Bog ve, kaj misliš, da si. Flajda, razcefrana flajda si. Kdo te ne bi spoznal? Zakaj se zadevaš ob mene, vnovič zadevaš?«

Jezilo ga je še zmerom, da mu je prej vrgel vrečo v glavo, ne da bi povedal, zakaj, in čisto otročje se mu je zdelo, da se je Hrvat postavil za Vika, ki ga je komaj spoznal.

»In še druge reči se pomeniva?« je ponovil porogljivo. »Pa se dajva! Kaj novega zmerom rad slišim.«

Podkrižal je malomarno noge kot Turek in mežikal, kakor bi ga ščemela svetloba majhnega plamena na žerjavici. »Kaj pa veš?«

Viku je zastala sapa; pozorno je pričakoval, kaj bo. Andrej je nemoteno zvijal osemvinarski tobak in slinil debeli rjavi papir, ki se ni hotel sprijeti. Perin je odmašil cilerico črnega vina, potegnil močan požirek in zabijal nerodni zamašek. Počasi se mu je jasnilo, da postaja zapletak resen.

»Ko bi rajši zapeli . . .« je menil. »Na, Viko, pij in ne brigaj se! Premalo sta pila, zato bi rada zabavljala.«

Žino je postajal vedno bolj drzen in vsiljiv; očitno ni hotel pokazati, da se je vzbudila v njem radovednost, ki je bila združena z neprijetnim strahom.

»Kaj veš?« je ponovil izzivaje.

Rok se je okrenil, kakor bi ga bil spregledal, ter je dejal proti Viku:

»Zdaj ni čas za to. Pojdiva!«

Vstal je, ž njim je hotel tudi Viko.

Tega Žino ni prenesel; kadar mu je kdo molče pokazal hrbet, je vedno zaplalo v njem, da je zbesnel. Rokovo preziranje ga je razljutilo, sunkoma je prijel Hrvata za ramo in ga povlekel nazaj.

»Če si začel, boš tudi končal; hudič, boš tudi končal!«

»Glej ga . . . Kadar se mi zljubi,« je dejal Rok in skomizgnil z ramo.

Žino je tiščal vanj in trdil, da bo Rok končal, če je že enkrat začel. Tresel ga je za ramo, dokler ni padla težka Hrvatova pest po njegovi glavi.

»Na, ali hočeš še, é?«

Rokov obraz se je ves izpremenil. Tiho, težko prikrivano sovraštvo in želja po maščevanju mu je spreletela lice. Ko je Žino, zelen od jeze, planil nanj, ga je Rok prijel za vrat; izpodbila sta si noge in se zakotalila po uveli travi med trnje in špičasto kamenje. Rvala sta se, vsak je skušal podvaliti nasprotnika, da mu poklekne na prsi.

Perin se je s početka zabaval, ko je gledal črn, živ klopec med trnjem. »Naj se, da si pretreseta večerjo,« je dejal polglasno in gledal, dokler ni Žino zavpil: »Nož proč!«

»Kaj še!« je dejal navidez malomarno Perin. »Z nožem se pa ne bosta.« Stopil je prestrašen

Velika Planina pozimi Fot. Ant. Gregorec.

k pretepačema in naglo izvilo iz Rokove desnice ostrino. »In službo naj opravljam potem sam? Oderita se, če je vama prijetno; bomo imeli meh za vodo, a ubila se ne bosta. Meni je mari barka in ne vidva.« Ker se le nista hotela razpustiti, je zavpil: »Narazen!« Krepak sunek in oba sta se prevrnila čez grm v morje. »Strela!« je bruhtil Žino, ko ga je objela voda.

»Pa se ohladita!« se je zasmel Perin, ko je pljusnila voda na skale. »Še kokoš okopajo, če ji je prevroče.«

V vodi je parkrat prhnilo, par udarcev na levo in na desno, nato sta se pokazali par metrov narazen dve mokri glavi, ki sta se bližali bregu.

Žino ni pripeljal k ognju. Oprijel se je za streljaj oddaljene skale in sedel za grm. Čutil je na glavi skelečo rano, po obrazu mu je curljala voda, izpirajoč kri z razpraskanega čela in razbodenih lic. V njem je kipelo, da se je tresel po vsem životu. »In še v morje sva morala,« je stisnil pest in prisegel, da se maščuje.

Pri ognju je Perin lomil dračje in pihal v žerjavico, da bi zanetil.

»Ali si šel pit, brate?«

Ker je videl, da se je namrdnil, je razgrebel žerjavico ter naložil dračja na ogenj.

»Nà, posuši se, ne hodi drugič rib lovit z roko in se ne pečaj z Žinom!«

»To je moj posel,« je rekel Rok osorno in se sključen na kolena zazrl v ogenj. Bakrena barva njegovega obraza je odbijala svetlobo; z njega je tekla voda in delala pri nogah zbirke.

Rok je zaječal ob spominu, ki ga je obšel ta hip, ko mu je spodletel napad:

»Pripelji ga, če ga vidiš; reci mu, da ga čakam!« mu je rekla sestra, ko se je poslovil od doma. Stokrat ga je opisala, kakšen je, nazadnje je že znal napamet njegove posebnosti. Radi velike sramote, ki je zadela sestro, ker se je spečala s tujim človekom, je trpela cela družina. Nikica je venela, jokala, bežala izpred oči in se Roku smilila v srce.

»Ubijem ga!« ji je odgovoril. »Ubijem, če ga najdem.«

»Ne, videla bi ga še rada, dete bi mu pokazala in . . . in če je nezvest . . . rajša . . .«

Ni izgovorila. Solze so jo polile; videl je, da je skrivaj segla v nedrije.

»Kaj imaš, Nikica?«

Zbegano ga je pogledala in pritisnila roki na prsi.

»Kaj je tam?«

»Nič.«

»Pokaži!«

Odtrgal ji je roke in ji izvlekel iz nedrija ostro nabrušen nož.

»Čemu to?«

Bala se je njegovega pogleda, povesila je oči in jecljala:

»Da bi . . . da bi . . .«

»Kaj?«

Molčala je trdovratno in se borila s solzami.

»Ali njega?« jo je vprašal.

Prikimala je, nato se mu naslonila na ramo in krčevito zaihtela. »Dà, če je nezvest, in . . . in sebe . . . Rok, jaz ga imam rada, Rok!«

Zbolelo ga je ob spominu, da bi kričnil. —

Trojica pri ognju je zaslišala glasno ihtenje in med njim polglasne zloge: »Uboga moja sestra . . . Nikica, Nikica, kje sem bil takrat, da nisem vraga zadušil, sestra?«

Hrvat je planil pokoncu, kot bi se hotel otresti strašne more, škrtnil z zobmi in zakričal v noč:

»Nikica, sestra!«

Perin je razkleščil usta, Andrej je bil ravno drugič prižgal svojo »hodno cigareto«, kakor je sam imenoval tobak, zavito v rjav papir. Opekeli si je prste in jezno zarentačil:

»Kaj pa imaš?«

Rok je težko in naglo sopol. Mokra obleka se ga je oprijemala, lice je imel spačeno in na čelu so se mu sprijeli lasje. Viko se je zavedel, povlekel ga nazaj na skalo in dejal:

»Pri miru bodi!«

Neznan strah ga je spreletel ob vsakem izbruhu jeze in sovraštva; pred tem silnim človekom ga je obšla tesna groza.

Hrvat ga je ubogal kakor otrok. Zakril je obraz z rokama in skomljal:

»Kje sem bil, da ga nisem takrat zadušil? Sestra, ti uboga sestra moja!«

Perin je še nekaj hipov začudeno gledal, nato se je pripognil k Andreju in vprašal:

»Ali razumeš?«

»Joče! — Jaz ne razumem!«

»Ker ti tukaj ni vse v redu,« mu je pokazal na čelo. »Jaz vem, kaj je.«

»Meni je povedal,« je dejal Viko. Zdaj mu je šele bilo prav jasno, kako ta človek z bradavičastim obrazom ljubi svojo sestro.

Vseh se je polastila težka zamišljenost. Morje je ležalo, kakor bi spalo in dihalo; parkrat je švignil utrinek čez nebo in se je zablestel tudi čez morje. Valov ni bilo, le kakor bi drobni prsti prebiral strune, se je na gladini gibalo, gibalo in nekam brzelo. Kot težak bron je legalo na morje in čez školje in trudno, trudno tiščalo na oči.

Žino je ob Rokovem vzkliku potegnil sapo, kakor bi ga kdo udaril po čelu. »Zdaj razumem,« je zamrmral. »Ne boš na vrhu, Hrvat, ne!«

Rok je zahteval nož nazaj. Perin ga je bil izročil Viku, meneč, da je bolj varno. Ko se je Hrvat pomiril in ga je začelo zebsti v mokri obleki, so odšli na barko in Žina pustili na bregu.

Kapitan je iz začetka menil, da je samo nedolžen prepir. Ko mu je pa Perin mahedraje razložil, zakaj se gre, se je obrnil in zapovedal:

»Nocoj naj ostane na suhem!«

Žino je ostal na suhem in ni poklical čolna. Nanesel si je drv na ogenj in se sušil. Sklenil se je maščevati nad vsemi, ker vsi drže z Rokom. Podložil si je roke pod glavo in gledal zvezdnato nebo.

Ravno isti čas je tudi Selda ležala v temi z rokami pod brado in strmela v temo. Deklica je jokala. Ko je oče zapodil Vika, se ji je zdelo, da se je nekaj sesulo v njej. »Spat!« je osorno zapovedal in Selda je brez besede in pokorno odšla. Na pogradu je legla na obraz in njena ramena so se začela stresati v krčevitih sunkih: »Viko, Viko!«

Vse pričakovanje, vse koprnenje, vsa težko čakana skrivnost, ki bi jo bila rada objela s tresočimi rokami in pritisknila na srce, vse, kar je razkril Viko, očetova strogost, pretep na bregu in sto malih brezpomembnih reči se ji je mešalo in križalo v mislih v tesen občutek bližajoče se nesreče. Na trdo zemljo mora, si je rekla, in Viko mora ž njo. Pletla je v mislih bodočnost, kakor jo pleto jezni in žalostni otroci. In Viko mora ž njo! Nezavestno je pričakovala od njega čudne rešitve in varstva.

Odkar se ji je razodel, ne da bi bila mogla sama kaj reči, se ji je zdel lepši in boljši. Smilil se ji je, ker ga je oče tako napodil. V zaduhlem, po katranu smrdečem prekatu je bila dušiča vročina, na čelu so ji stale potne kaplje. Kri se ji je naglo pretakala po žilah in ji burno plala v lice. V motni daljavi so se gibale predstave v vednem izmenjavanju: morje in solnce, žvižgajoči obraz očetov, prežeče Žinove oči in Viko, zeleni gozdiči in široke njive. Strah in stud in tesno koprnenje ji je polnilo srce. In ko je hotela vse to združiti v pravi medsebojni odnos, je čutila v srcu žalost.

»Viko, moj Viko!«

Iztegnila je roke po pogradu naprej, zadela ob vzglavju v temi ob povest o Bogdanki židani,

o Rožici-božici, ki je tavalala izgnana po svetu in iskala, zapuščena, iskala vsepovsod, na južnem morju in na severnih gorah, izgubljene sreče. V take zgodbe je Selda verjela, dostikrat so jo ob žalostnih dogodkih zapekle solze v očeh. Morala je prenehati z branjem, da ji je odleglo. Mrtve črke so ji vdihovale svet, ki ga dosedaj še ni dobro umela. Šele ta večer je začelo rasti v čudni bridkosti iz brezobličnosti in je dobivalo počasi, počasi obraz in obliko ter jo navdajalo z bojznijo in nemirom.

Dolgo je premišljala; slišala je, kdaj so prišli spat, razločila je očetove korake, Vikov glas in še potem dolgo, dolgo zrla v temo.

»Če bi šla k njemu?« ji je prišlo na misel. »Povedala bi mu vse,« si je dejala, dasi v resnici sama ni vedela, kako in kaj bi rekla.

V medkrovju ji je moreča soparica še bolj netila nemirno razpoloženje. Sedla je in si stisnila pekoča lica med dlani. »Če bi šla k njemu?« Oprezno je splezala skozi lino in šla tiho po krovu.

Nad barko je bilo zvezdnato nebo; veliki voz se je bil že zaobrnil, lestenci so svetili že čez polnoč. Pihljaj je prijeten veter; morje je zrcalilo nebo od spodaj in med nebom zgoraj in nad morjem spodaj je ležala srebrna neskončnost.

Ko se je Selda približala lini ob jadrniku, se je okrenila na palubju ležeča senca in vprašala:

»Ali ne spiš?«

Selda je spoznala očetov glas in se prestrašila. »Ne!« je rekla in obstala.

»Kam greš?«

»Vun sem prišla...« je dejala z negotovim naglasom. »Vročje je spodaj in... in spati ne morem, ker je vroče...«

»Pa tukaj leži!« je rekel osorno. »Saj pojdemo kmalu; na kanalu je burja.« Pregrnil ji je tik ob sebi; Selda je ubogala, žalostna sicer, a brez odpora.

Na nebu je žarela svetla zvezda, na morju so pljuckale ribe iz vode, valovi so blesteli v bronastosrebrnem soju, v borovcih je šumelo, tupatam so udarili valovi v skale. Čoln je drgnil ob barko, iz nje se je slišalo Andrejevo in Perinovo smrčanje.

Selda se je zavila v kosmato odejo, da je ne bi opikali komarji; začutila je v ustih zoprno žejo, v glavi vročino in mraz, v srcu nemir.

(Dalje.)

DR. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

prakso je začel uvajati Levstik nova načela proti koncu l. 1862. Sprva je bil zmeren in ni pisal starinskih oblik po nepotrebnem. Pozneje se je vedno huje nagibal k stari slovenščini, zlasti v Valenštajnu, ki ga je izdal l. 1864. in 1866. Fr. Cegnar. Nekoliko zmernejši je bil v nekaterih spisih v Novicah, v Glasniku ter v svoji slovnici (1866), v izdaji Prešernovih Poezij (1866), v Nauku o telovadbi (1867) in v Mladiki (1868). Mnogo staroslovenskih oblik se je v pisavi takoj sprejelo. Erjavec, Jurčič in L. Gorenjec-Podgoriški so jih rabili že l. 1864. v Glasniku, pozneje tudi drugi pisatelji. Ali vse oblike se niso dale sprejeti, ker so bile preveč okorne in jih niti najhujši Levstikovci, kakor L. Gorenjec, Fr. Jaroslav i. dr. niso pisali. Proti mnogim oblikam se je pojavil močen odpor ne le med pisatelji, ki so se potegovali že toliko let za vzajemnost z živimi jugoslovanskimi narečji (Cigale, Miklošič, Navratil i. dr.), ampak tudi med ožjimi somišljeniki Levstikovimi, ki so sprejeli sicer mnogo njegovih oblik. Že l. 1864. je pisal Jurčič v oceni Valenštajnovega ostroga:¹ »Kar se pa tiče v sedanji slovenski pisavi celo nena- vadnih oblik, . . . mislimo, da bojo še dolgo, in nekatere na veke samice ostale.«² Še huje ga je prijel menda tudi sam Jurčič leto pozneje v Glasniku, kjer pravi, da je škoda, velika škoda za naš narodni jezik, da Levstik, ki je spoznal značaj slovenskega jezika kakor le malokdo, tako samotržno pesti slovenščino!³

¹ Tu je rabil n. pr. takele oblike: orod. brez predloga: njoj pojili (z njo), gorečim trudom izobraževasmo, umetnostijo i stvarnim umom (3), sedanjestijo (s sedanjostjo), živočih (5), sedanjest i prihódnjest (6), izkrajnjest (skrajnost) 7; strsl. polglas. ozir. i pred j, n. pr. početije (5), Hrvatije (Hrvatje) 10, gospodije (15), štirije, živienije (18), potije (potje) 20, périje (26), otročija šala (31), govorjenije (33), k božijej besedi (44), telečije meso, udije (46), lisijak, Hrvatije (46) pasija dlaka (50); glagoli 2. vrste na -oti, n. pr. je poknol (30), odbegnovši (30), se je vrnóla (22); stara oblika v 3. os. množine: brane (branjio) 48, vsi misle (mislijo) 18, se oblače (oblačijo) 15; štaj. orod. na -oj, n. pr. žlicoj (14), sè strežajkoj (42); sičniki po strsl.: Turci (42), na gorcem so sedeli (25), vnuci (28); predl. pro: protresnosti, se prominja (5), promišljeno (40); poleg tega je rabil vse polno starih štajerskih in kranjskih oblik, ki so se v pisavi že davno zavrgle!

² Nov. 1864, 341; podpisan: J-č.

³ Glas. 1865, 313; podpisan: J. Jože Kriv.

L. 1866. je Janežič v oceni drugega dela Valenštajna zopet poudarjal, da »nekatere izmed njih (t. j. Levstikovih oblik) se s časom brez dvombe obležejo slovenski pisavi; njih večina pa je s staro slovenščino zamrla, čemú tedaj z mrtvimi med žive, ker zbujajo samo nejevoljo med bralci in begajo toliko potrebno edinost.«¹ Enako je mislil Janežič o slovnici, v kateri je hotel Levstik nove oblike sankcionirati. »Kar se pa tiče večine oblik, ki je g. pisatelj namesto doslej v slovnici rabljenih priporoča, želimo jim iz ljubezni do toliko potrebne edinosti v pisanji, da ostanejo zdaj še m r t v e, kakor slovničarju, tudi pisatelju Levstiku in njegovim nasledovavcem.«²

Trezni Janežič se za Levstikova načela ni nikoli ogreval. O priliki neke pravde, ki jo je imel z Levstikom, mu je odkrito povedal: »Abecedna vojska je, hvala Bogu, med nami minula, oblikarski vihar je potihnil, vnel se je vendar nov boj zoper posamezne besede in njih dosedanje lice v pisavi, ki včasi prav po nepotrebnem moti toliko potrebno edinost. Sprožila ga je nova, na staro slovenščino oprta Levstikova in po njegovi posneta Cegnarjeva šola, ki ima po naših mislih pri mnogih prednostih to slabo stran, da ne popravlja samo, kar je v resnici pomanjkljivo ali napačno, ampak sem ter tje tudi prenareja, kar je že v dosedanji obliki dobro in po mnogoletni rabi v knjigi utrjeno.«³

Proti Levstiku se je oglasilo še več mož, ki so s tehtnimi razlogi zavračali njegove težnje. »Pomislite, za Boga,« pravi v posebnem članku P. M.,⁴ »na edinost, ki nam je toliko potrebna! Znebivši se srečno dolgih pravopisnih in oblikarskih bojev, bili smo Slovenci — narod slovničarski — ravno dosegli nekako edinost v pisanji . . . oziraje se pri tem tudi na ravnanje naših južnih

¹ Glas. 1866, 379.

² Glas. 1866, 114.

³ Glas. 1867, str. 16: o priliki pravde »mej ali med?«

⁴ Nov. 1866, str. 174. Ta P. M. ni Maks Pleteršnik, kakor sem v tem listu 1913, str. 29, mislil. Gosp. prof. Pleteršnik me je opomnil, da ni tega članka pisal in da tudi ne ve, kdo bi bil ta M. P. »Odobrava!«, pravi gospod profesor v pismu z dne 12. I. 1913, »mnogih novotarij Levstikovih nisem, toda bil sem takrat še premlad, da bi se bil upal s tako kritiko javno nastopiti proti Levstiku.«

sosedov . . . kar se je zatrosila zopet ljulika nesrečne neskladnosti . . . Vi se pozivate na veljaka Miklošiča, prepričani, da je on kos, razgrniti staroslovenščini lice, kakoršno je samo na sebi. Dobro, — pa zakaj ga ne posnemate tudi zastran novoslovenščine? Berite njegove čitanke, njegov staroslovenski slovar, kako on slovenske besede piše, on, ki se mu gotovo nikdar še sanjalo ni, da bi trebalo sedanjo živo slovenščino pritiskati na Prokrustov posteljnjak nekdanje slovenščine ali bolgarščine . . . Ravnajmo se . . . po nekdanji mrtvi slovenščini samo toliko, da ne zastranimo ali zabrazdimo od živega slovenskega in srbsko-hrvaškega narečja!»

Posebno ostro je obsojal Levstika Cigale. L. 1867. je nastopil v Novicah v posebnem članku¹ zoper njega z geslom »Est modus in rebus«. »Odkar se je začel . . . upljiv staroslovenščine, uvidel sem opazivši neke nepovoljne prikazke potrebo ter sem vže nekolikokrat sprožil in danes, ne bojé se niti zamere, ponavljam, da bi dobro bilo pogovoriti se o nekterih pravilih za likanje jezika. Po mojej sodbi imelo bi glavno načelo pri tem biti to, da namen . . . bodi bližati Slovence čisteje govorečim Hrvatom in Srbom, ne pa še razdruževati enakokrvnih bratov in po zemljepisu sosedov, ene in iste bodočnosti deležnikov! Kjerkoli je večina Slovencev v ktorej obliki ali sploh slovniškej rabi vže zdaj zedinjena s Hrvati in Srbi, ne kaže nikakor trgati te edinstnosti samo spričo tega, ker staroslovenščina uči drugače; nasproti pa da gre to, v čemur se staroslovenščina enači s hrvaščino, kolikor se dade vpeljevati v knjižno slovenščino, če je tudi samo manjini Slovencev navadno . . . Zdi se mi, da so se slovenski pisatelji po večem držali in še drže tega načela, in drži se ga izmed drugih tudi slavni jezikoslovec Miklošič. Držečemu se pravil, ka-

¹ Nov. 1867, 52: Recimo ktero.

koršna so gori omenjena, morajo biti odurne tistero c o c o - oblike, ki nam jih za vzor postavljajo možije nove slovenske šole, in ktere se zdé biti nalašč iznajdene za to, da bi knjižno slovenščino še dalje, nego je, zanesle od srbsko-hrvaškega narečja.« (Pod črto: »Sloveči Hrvat, prof. Jagić, namignil je vže . . ., da ne odobrava Levstikovega pravca.«)

Po Cigaletu je obsodil Levstikovo prizadevanje tudi oče staroslovenskih del, iz katerih je zajemal Levstik svoje nazore, — sam Miklošič. »Nove pisave,« poroča Cigale Novicam o nekem pogovoru, ki ga je imel glede Levstika z Miklošičem,¹ »ki si prizadeva nektare slovenske besede postariniti (n. pr. kmetije, podnožije, prihodnjest itd.), gospod Miklošič nikakor ni potrdil. Djal je, sklicevaje se na svojo primerjalno gramatiko, da je treba pisati staroslovenščino staroslovenski, zdanjo slovenščino pa tako, kakor zdaj govorimo, ter pristavil, da jezik je prevelik dar božji, kakor da bi ga posamezni človek smel ongaviti.«

Niso se sicer sprejele vse oblike, katere je Levstik pisal, ali mnogo se jih je za vedno utrdilo v pisavi, mnoge pa so se šele po več desetletjih opustile. Levstikovo pisavo so sprejeli zlasti Jurčič v svojih posebej izdanih delih, Stritar v dunajskem Zvonu, precej tudi Trstenjak in Pajk v mariborski Zori in Levec v Ljubljanskem Zvonu. Sledovi Levstikovega truda so bili tako močni, da p. St. Škrabec, ki je nastopil z l. 1880., ni opravil skoro nič proti pretirani staroslovenski struji v naši pisavi, kateri je napovedal boj. Zmogel je nekaj šele pozneje, ko se je začel Levec oklepiti njegovih načel, ki jih je uvajal polagoma v Ljubljanski Zvon. Škrabcu in potem Pleteršniku se je vendar nekoliko posrečilo, približati knjižni jezik zopet živemu jeziku. (Dalje.)

¹ Nov. 1869, 126—127; pogovor o slovensko-nemškem slovniku!

PIPICO KADIM.

Pipico kadim . . .
V pipi je modrost,
ki vse dni
ne izgori:

Vse je dim!

France Bevk.

DR. IVAN PREGELJ: TLAČANI.

Roman iz osemnajstega stoletja.

IV. OTROCI.

Gregor Kobal, krčmar Podseli, je bil že drugo leto vdovec. Bil je trd človek. Solza ni mogel videti. Rajna je bila mehkega srca in ji ni bilo dobro pri njem. Zapustila mu je sina Vrbančka in hčerko Mičco. Sina je oče ljubil. Grofovski v Tolminu so mu ga bili povozili in mu zmeli nogo. Z zobmi je škripal otrok od bolečine, toda jokal ni. Zato je očetu prirastel k srcu in Mičca je vsak dan tožila stari materi, zakaj da ni ona hroma, da bi oče potem tudi njo bolj maral. Kobal je dajal voznikom priprago tostran in onstran klanca in točil grofovo vino tistim, ki so vozili mimo in se tu ustavljali, da odpočijejo ali da dajo zbošenega konja podkovat Kobalovemu sosedu kovaču Jurju Šavliju.

Deževnega in mrzlega večera — planine je bilo pobelilo — se je ustavil Podseli tršast in nizek voznik, čigar kletev je bila čudno ostra in tako nemarna, da je kovač v kovačnici zamrmral, preden je ugledal voznika:

»Birič je, ki ne plačuje dela, ali pa Locatellijev hlapec. Ali pa je Grahovski Golja,« je zaključil in stopil iz kovačnice.

Bil je Grahovski Golja, prekupec z živino in voznik. Bil je sirov človek, bahač in nasilnež, tihotapec in slepar, pijanec in pretepač, strah kmetov in biričev. Pravili so, da je lastno ženo zadavil.

Obroč na sprednjem kolesu mu je bil počil. Zato je klel kovače in železo. Šavli je menil, da bo v eni uri kolo zopet gotovo, na kar je Golja odgovoril, da plača kakor cesar, samo delo naj bo trdno in ne kakor z vrvjo privezano.

Andrej Golja je odracal v Kobalovo krčmo. Notri je sedel Kobal s trgovcem iz Podmelca, Antonom Božičem. Trideset goldinarjev je dolgoval tolminskemu Locatelliju. Locatelli je hotel po sili v enem tednu denar. Božič se je bil napravil v Gorico k neki svoji teti, ki so govorili o njej, da ima denar. Pa je bila reč taka, da Božič sam ni vedel, ali tista teta še živi. Da bi mu bil domači župnik Murovec prav rad posodil, pa da sirota sam nič nima, je menil Božič, ki je bil tudi cerkovnik. Kobal je potrdil, da je povsod trda za denar. Tedaj je vstopil Andrej.

»Tega vprašaj, ti ne bo treba v Gorico hoditi,« je dejal Kobal. Božič je zmajal neverno z glavo:

»Ima, pa ne da.«

Andrej Golja se je hrupno usadil sredi sobe, zamežikal in vzkliknil:

»O jej, kdo bo nocoj v Melcih avemarijo zvonil, ko se ti, Tone, klatiš po svetu?«

»Jo bo že moja Cilka,« je odvrnil Božič.

»Tvoja Cilka je dekle, da malo takšnih,« je pristavil Golja nekam dobrotljivo in sedel k mizi ter velel krčmarju:

»Bokal vina postavi na mizo, da bo kaj pijače in da kaj zaslužiš, Kobal.«

In ko je odhajal, je še zavpil za njim:

»Ampak to si zapomni, Kafol si ti in ne Kobal, Kafol.« Zasmel se je, ker je vedel, da Kobal ne sliši rad imena Kafol. Nato je položil desnico Božiču na rame:

»Tvoja Cilka, hahaha! Glej, tebi bi ne prisodil take hčere. Prodaš jo lahko grofovskim za lep denar.«

»Saj treba mi ga je, prav res!« je menil Božič. Golja je vrgel pest goldinarjev na mizo in se krohotal:

»Poglej, še grof ga ne vrže tako.« In prekanjeno se krohotaje je govoril:

»To vse lahko zapijeva nocoj in še eno tako pest, pa se mi ne bo poznalo.«

»Glej,« se je ojunačil Božič, »trideset goldinarjev mi posodi, kaj bi zapijal.«

»Ne posojam!« je dejal rezko Golja, da je Božiča zbolelo v srce in je jecljal:

»Saj sem menil le za šalo.«

Kobal je postavil na mizo vina. Golja je spravil denar in pil. Nato je porinil posodo pred Božiča:

»Posojam ne, za vino pa plačam. Pri moji duši, da ga ne popiješ, kolikor ga plačam. Pij!«

Božič je pil. Še nekaj rahlega upanja, da bi mu Golja vendarle posodil, da mu ga je morda sam Bog poslal, je čutil in se je delal čim prijaznejšega. Menil je, da ga hoče Golja menda upijaniti. Da ga tudi bo, je odgovoril Golja in pozval Kafola, naj prinese še en bokal, ter se je krohotal. Božič je pil previdno in menil, da mora

v Gorico in po kaj. Golja se je pridušil, da ga ne pusti v Gorico, temuč da ga vzame na vozu s seboj v Podmelec. Božič je vstal, da pojde.

»Sedi!« je velel Golja resno in se obrnil h Kobalu, češ, zakaj da sili Božič v Gorico, na kar je Kobal odvrnil, da anti Golja sam ve in se iz vseh le norčuje.

Golja se je pridušil, da se ne norčuje. Ampak, da on ne posoja, da ni Locatelli, ki živi od odeduštva. Ali da zdaj vesta, Kobal in Božič, kaj je Golja?

Segel je v žep in naštel trideset goldinarjev na mizo ter jih potisnil pred Božiča.

»Posodiš?« je vzkliknil Božič radosten.

»Posojam ne!« je menil dosledno Golja in se porogal: »Dam ti, ker jih je ravno trideset, prav toliko, kolikor so Judje dali Judežu za Kristusa.«

Božiča je čudno spreletelo.

»Spravi!« je velel rezko Golja in iztegnil roko po denarju. Tedaj se je Božič podvzival spraviti denar. Golja je naročil tretji bokal. Prisedel je celo Kobal in vse šumnejši je bil Goljev smeh. Pil je in priganjal Božiča, naj pije. Temu je bilo čudno bridko pri srcu in je čakal, da izreče Golja besedo, naj se nikar ne nadeja, da bi on, Golja, denar kar tako tratil. Zato je že v tretje vprašal Andreja, kdaj mu bo moral vrniti.

Golja je zaklel, da še ni srečal tako sitnega človeka. Božič se je razgrel, da je res siten, pa da Bog ve, kako je Andreju hvaležen. Skoro solze so mu prišle v oči. In pil je potolažen in je vljudno poslušal Goljo, ko je kvantal. In zopet je pil in rahlo omoten je mislil, da mu ni treba v Gorico in da se bo zdaj za vedno odkrižal Locatellija. Glasno se je smejal Goljevi kvanti o volčanskem župniku.

Vstopil je kovač Šavli in prisedel. Dva groša da zasluži. Golja mu je dal tri in je porinil vino predenj. Krčmar je zataknil tresko ob vratih v vir, sedel na peč, kamor je bil legel mali Vrbanček, dočim je Mičca za ognjiščem tožila stari materi, da Vrbanček sme biti v izbi, ona pa ne.

Vrbanček je ležal na peči in gledal v strop. Oče mu je segel z roko čez lice. Ali ga noža boli, ga je vprašal.

Samo malo da ga trga, je menil otrok in se vzpel pokoncu. Bil je droben, slaboten in bled. Oče mu je šel z raskavo roko čez kodre.

»Kdo je oni, ki daje za vino?« je vprašal otrok.

»Voznik,« je odvrnil Kobal.

Otrok je prikimal in dejal:

»Jaz bom tudi voznik.«

»Zakaj?« je vprašal oče.

»Zato, ker imajo vozniki denar in pa ker se nikoogar ne bojijo, še biričev ne.«

V resnici je tisti hip pravil Golja, kako da je troje Bandelovih biričev v Gorici stepel, ko so mu hoteli vzeti blago, češ, da živino tihotapi in da davka na meso ne plačuje.

»Vi, oče, se pa biričev bojite!« je dejal nenadoma otrok.

Kobal se je zdrznil in pogledal začudeno na otroka: »Kako to govoriš? Da se jih bojim?«

»Mislil sem,« je odvrnil otrok, ko je slišal, da je očetov glas nekam nevoljen. Oče je nem gledal v sinovo obličje, ki je rahlo zadrhtelo bolečine. Kakor smeh je zablodil otroku ob ustnicah in je dejal: »Malo že boli.«

»Hudo te boli,« je dejal oče.

»Tisti birič je videl, da sem padel, pa je vendar pognal konje,« je rekel Vrbanček.

Kobal se je sklonil k otrokovemu ušesu:

»Vrbanček, ne boj se! Tistega biriča bom jaz tako, da ga bo petkrat bolj bolelo kot tebe.«

In tedaj se mož ni mogel dalje premagovati ob otroku in je stopil k pivcem.

»Oženi se, oženi, moj ljubi Andrej,« je jecal že vinjeni Božič, »oženi se, mene poslušaj!«

»Kaj pa, če bi se!« se je smejal Golja.

»Zakaj ne?« je dejal Šavli.

»Saj se tudi bom. Sem že izbral,« je rekel Golja.

»Da si?« je bil Božič ves vesel.

»Ugani jo, Tone, ki bo najbolj prava zame,« je govoril Golja. »Domača je, prav dobro jo poznaš.«

Božič je ugibal zastonj.

Golja se je smejal:

»Glej, Tone! Pa sem te vendarle upijanal. Poznaš jo, prav dobro jo poznaš in je ne moreš uganiti.«

»Ne morem,« je sklanjal vinjeni Božič glavo na mizo. Golja se je smejal, češ, da mu pove.

»Povej!« je hotel Božič.

Toda Golja je rekel, da zdaj pojmeta. In je plačal vino, spravil Božiča na voz in pognal.

Božič je dremal. Tedaj ga je sunil Golja pod rebro: »Kaj res ne uganeš?«

»Kaj?« je vprašal Božič. Čez hip pa se je nekoliko zavedel: »Ti me vlečeš, moj ljubi Andrej. Ti se ne misliš ženiti. Če se pa zares misliš, jo povej.«

»Povem ti jo,« je odgovoril Golja, pridržal konje in rekel nekam grozeče in zasmehljivo: »Tvojo Cilko sem si izbral.«

»Mojo Cilko?« se je vzdramil Božič dodobra s plahim, presenečenim glasom.

»Kaj, si se ustrašil?« je vprašal Golja.

»Zakaj?« je vprašal Božič.

»Morda ti pa nisem zet povšeč?« se je rogal Golja in švignil po konjih.

Anton Božič je nem sedel ob Golji in se boril s samim seboj, da bi odgnal pijanost iz glave. Pol dremaje, pol bedé mu je rila čudna misel po glavi:

»Svojo prvo ženo je zadavil. Ti pa si mu prodal svojo hčer, kakor Judež Kristusa za trideset srebrnikov.«

Goljev voz je bilo še vedno čuti po cesti od Ušnika navzdol. Kovač Šavli se je odpravljaj spat in je mrmral, da ne bi storil zlega, kdor bi Goljo ubil. Gregor Kobal je spravi Vrbančka spat, dočim je Mičco stara mati že preje odvedla. Kobal je baš potisnil zapah pri vratih, ko je od zunaj udaril nekdo z močjo obnje in vzkliknil:

»Odprite!«

»Kdo je?« je vprašal Kobal.

»Odpri, Gregor!« je dejal človek zunaj. Zapah je zarožljaj. Pred Kobalom je stal premočen in nemaren bradač, podoben potepu in nasilnemu beraču, in je bil očividno zelo truden, kajti z ustmi je lovil sapo in glas mu je bil hripav.

»Martin!« je vzkliknil Kobal in se za korak umaknil.

Bradati mož je vstopil, od trudnosti omahnil na klop v veži in nekaj hipov burno dihal. Potem je dejal:

»Vidiš, tak sem. Ali si me spoznal?«

»Komaj,« je odvrnil Kobal, »postaral si se.«

»Šest let je dolgo,« je odgovoril Martin in se ozrl po posodi. Kobal je postavil predenj vina. Martin je pil sunkoma. Ko je odložil posodo, je bil očividno krepkejši in je dejal:

»Ob šestih sem bil še v Gorici; kaj je zdaj, deseta?«

»Še ni,« je dejal Kobal. »Pa da se ti tako mudi!«

»Saj sem zbežal,« je dejal Martin in na obličje mu je legel otroško samozavesten smehljaj. »Ali bodo jutri iskali Muniha. Pa Muniha ne bo! Naj le sami okope grebejo pa zidajo.«

»Prav si naredil,« je dejal Kobal nekam zamišljeno, »dolgo si trpel.«

»Šest let in pol, pa tistega pol še štejem ne. Ležal sem. Tako so me zdelali galjoti.«

Kobal je prikimal:

»Videl sem, ko so te na konju mimo gnali.«

Martin Munih se je zamislil. Potem je vprašal hipno:

»Ti si prvi človek s Tolminskega, ki ga vidim. Ali je kaj novega na Selih?«

»Kaj bo novega? Jaz ne vem nič,« je povsobil Gregor oči.

»Ali je še bajta?«

»Menda je,« je pogledal Gregor kvišku. Martin je nekaj hipov molčal, kot da čaka na vest, ki mu gori v duši. Toda Gregor ni zinil. Tedaj je dejal Martin čudno hripavo:

»Umrta je, Tinca!«

»Od žalosti,« je jeknil Gregor in pogledal odkrito Martinu v obraz. Dolgo sta molčala, dokler ni pripomnil Gregor:

»Pa le nisi vedel. Zato si hitel tako.«

Martin se je čudno stresel.

»Kdaj?« je bruhalo iz njega.

»Bo že pet let, Martin, o svetem Jerneju.«

»In otrok?« je hripavo iztisnil iz grla Martin.

»Da, vidiš. Glej no, tri tedne za otrokom je umrta. Prav k otroku so jo zagrepli.«

Martin Munih si je pokrtil obraz z rokami. Ko ga je zopet dvignil, se je Gregor začudil. Bilo je, kot da so se sive niti v črni bradi v hipu podeseterile in da so oči še bolj utonile v obrazu. Mož se je dvignil.

»Nimam, da bi plačal, saj počakaš,« je dejal.

»O, Martin, za plačilo se meniš!«

»Nič ne de,« je odgovoril nekam zmedeno Martin. »Zdaj vsaj vem. Na Sela grem, saj bajta še stoji.«

»O stoji, bajta stoji!« je dejal Kobal in je stal nekam okoren pred Martinom ter se šele zganil, ko so se za njim zaprla vrata. Potem je stopil iz hiše in se ozrl za odhajajočim. Čul je njegove trde stopinje in zdajpazdaj čudne glasove, kakor bi kdo tulil.

»Joče,« je zamrmral Gregor. In bilo mu je, da bi tudi on zatulil, ko se je domislil zdrobljene Vrbančkove noge.

Martin Munih pa se je priboril po rebro na Sela do zapuščene bajte nad lazom. Segel je v luknjo pod lesenim pragom, otipal zarjavelo kljuko in odprl bajto. Skozi malo okno je padalo nekaj rahle svetlobe v temo. Zunaj je bil sever razredčil oblake, sinil je mesec. V somraku je Martin otipal mizo, peč, podobo Križanega na steni. Sam je bil izrezljaj telo Trpinovo in mu ovil glavo s trnjem; ob trnju si je ranil prst. Potem je otipal slepo okno in odprl trhla vratca. V oknu je otipal svileno ruto in v ruti suh, davno utrčan šopek rožmarina. In glej, rožmarin je še imel svoj duh. Martin je zaškripal z zobmi. Rožmarin ni izgubil duha, toda ona, ki mu ga je bila utrgala na poročni dan, kje je bila? Daleč, mrtva davno.

Martin je iskal dalje. Otipal je posteljo, otipal veliko domačo skrinjo z risarijami. Ni bila zaprta.

Odprl jo je. Bila je prazna. Samo na dnu, prav na dnu je otipal pleteno otroško jopico. Kakor toplota se je držalo te jopice, in ko je Martin pritisnil obleko na ustnice, se mu je zdelo, da se še ni razbežal vonj mleka iz nje.

Izmučen se je Martin zgrudil na skrinjo. Buleč predse je vzdihal in izgovarjal neštetokrat imena njih, ki so zdaj morda kot sence tožno sedeli po kotih in jim ni bilo dano, da se pokažejo bolnim pogledom samotnega človeka, samotnega in obupajočega . . .

Zunaj se je danilo. Oster petelinji glas je rezal od Loga gori, v sunkih je bilo čuti veter, ki se je lovil v gozdu nad vasjo in dolino.

Martin se je zganil. Omahovaje je počenil in segel pod skrinjo. In je otipal sekiro. Bila je brusena in z mokrotno rjo pokrita.

Kakorkoli. Martin si je pritisnil železo na čelo in na ustnice in mrmral:

»Ti si zdaj moja ljubezen!«

Pri Sv. Luciji na Mostu je zazvonilo jutro . . . Martin si je del otroško jopico in žensko ruto v nedrije, porinil sekiro nazaj pod skrinjo in stopil v jutro.

Onstran bajte je bila lesena koliba. Iz kolibe je stopil isti čas Peter Duša in je zaklical:

»Na Sela si vendarle še znal! Pa zdaj ne veš kam, Martin? Te jaz popeljem.«

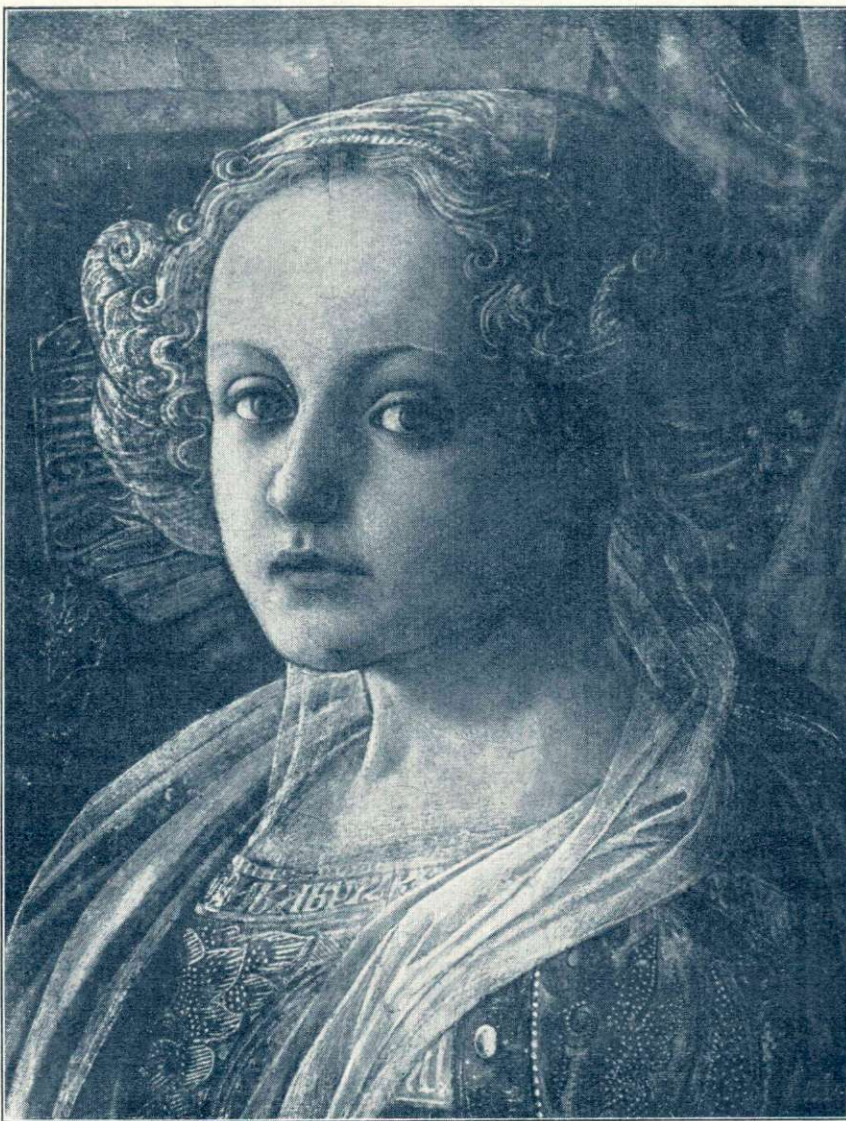
Segel je možu v roko in siknil:

»Če nisi kakor Kristus galjotom vsega odpustil?«

»Nisem!« je jeknil Martin.

Nato sta krenila proti mostu čez Kozmerice.

(Dalje.)

Fra Filippo Lippi: Glava angela.

KNJIŽEVNOST.

E. v. Handel-Mazzetti: **Stephana Schwertner**, veliki roman v treh zvezkih, je dovršen. Lansko leto je izšel tretji del. Omenjam ga, ker mi je vedno bolj očito, da nam ni le koristno, ampak naravnost potrebno, seznaniti se s tem romanom, ki je tako obsežen in čist izraz katoliškega etosa.

Fabula je jako kratka in povedana v par besedah: motiv Romeove Julije, prestavljen v dobo najhujših verskih bojov med protestanti in katoličani, v kateri so bile skrite korenine tridesetletne vojske, v začetek sedemnajstega stoletja. Ker netivo za človeško zgodbo ni več rodbinsko, ampak versko sovraštvo, vodi pot pisateljico preko rodbinskih, samočloveških konfliktov do dvoboja svetovnih naziranj. Da bi te izčrpala v celotnem obsegu, si je postavila za glavni cilj idejno resnicoljubnost, ki je močnejša od zahteve po verjetnosti tega ali onega značaja, ali po verjetnosti zgodbe same na sebi. Dasi je nekoč označila za svoj glavni cilj risanje značajev, iz katerih se samoposebi razvija dejanje, moramo to izjavo, ki se nanaša na formalno stran njene umetnosti, glede našega romana omejiti; formalna stran ji ni mogla biti najvažnejša, kajti iste značaje, ki nastopajo v Stephani, smo napol ali celotno spoznali že v njenih prejšnjih delih. Ali ni mladi Händel z vso svojo elementarno vehemenco in očarujočo zunanostjo, katero slika pisateljica včasih kar prevsiljivo s celim ženskim navdušenjem za uniformo, le protestantovsko prebarvan Herliberg iz Arme Margaret? Njegov oče, železni propagator luteranstva, je skoro druga izdaja Mac Endola iz Meinrada. Pater Albert je bil v Jesse in Marija sicer le v glavnih potezah, a že v celi moralni velikosti načrtan. Le devica in mučenica Stephana nas zanima kot novo ustvarjen značaj. Pred njo potemne vse glavne junakinje prejšnjih romanov, dasi je pisateljica tudi prej osredotočila glavno težišče in duševno vsebino svojih del ravno okrog njih.

Bistvo romana torej niso zunanje, formalne pridobitve, kajti one so skoro tradicionalne, ampak šele duševna vsebina daje zmisel večkrat neverjetnemu dejanju z običajno krvavo sceno na koncu, ona daje pravo veličino tem skoro v klasičnem stilu zgrajenim, nadpovprečnim junakom, ob njej šele lahko pozabimo marsikak žensko-kratkovidno započeti zapletljaj. Ta vsebina je prava, globoka krščanska religioznost, vsled katere pisateljica ohrani ravnovesje v predstavljanju verskih bojov in objektivnost v ustvarjanju značajev. — Ona ne kontrastira katoličanstva s kulturo, am-

pak pravično meri enega ob drugim, moralno višino razumske kulture protestantstva ob oni, ki jo doseže v katoličanstvu očiščeno človeštvo, racionalizem ob religiji, utilitaristični svetovni red ob onem, ki izvira iz najglobljega pojmovanja življenja, iz odnosa človeka do Boga. Njena pot ni kratkovidno tendenčna, kajti njena tendenca jo vodi do resnice in pravice. Zato v katoličanstvu ne izbira takih motivov, ki ga delajo razumsko prikupljivega, ampak da izrazi popolno resnico, da ga pokaže v celi moralni višini, včasih kar nalašč poudarja stvari, ki se racionalistu zde nezmiselne. Najjasneje nam je to ob glavnem konfliktu, ki je podoben onemu v Manzonijevih Zaročencih. Da se mi veselimo blagosti krščanstva, ki hoče srečo mladim in starim, razveljavi Manzonijev duhovnik zaobljubo nevedne deklice; Mazzettina Stephana pa, preprosta deklica iz ljudstva, ki si je izvolila ideal devišstva, zavrže najlepšega junaka, sina lutskega župana Händela, tudi če bi zatirani katoličani dobili še toliko ugodnosti od te zveze in tudi če bi sam prestopil h katoličanstvu. In res, več kot bi koristil kompromisni utilitarizem, o katerem sanja tudi mnogo katoličanov v svoji povprečnosti, prinese do zadnjih konsekvenc izpeljani ideal nesebičnega devišstva, kajti »iščite najprej božjega kraljestva in vse drugo vam bo privrženo«. Šele ta etična sila katoličanstva, ki zasije v neskaljeni čistosti na preprosti deklici, vrže s prestola protestantsko moč, ki jo vidimo obdano z vsem sijajem materialne kulture na njenem reprezentantu, sodniku in mestnem glavarju Händelu. Ako pravim, da presoja boj protestantov s katoličani kot boj racionalne kulture z religiozno, ki obsega celega človeka, nikakor ne sledi iz tega, da so protestantje samo racionalisti in katoličani vsi globoko religiozni, ampak oboji so predvsem ljudje, podobni si v svojem bistvu, različni le v svojih ciljih, ki so jim dani po raznih okolnostih. Tako se pri protestantih povzpno mnogi kljub direktivi utilitarnega racionalizma do pravega človečanstva, ki ga pisateljica identificira s krščanstvom, in mnogi katoličani pojmujejo svoje ideale na racionalno protestantski način, čeravno ne s sovraštvom nasprotnika. To je isti problem kot v Razkolnikovu Dostojevskega: nasprotje med samorazumskim in religioznim pojmovanjem človeka. Dostojevski ga je rešil z umetniško intuicijo v človeka, Mazzetti s krščansko vsebino svojega srca, kajti krščanstvo je vedno imelo odgovor za najgloblja vprašanja človeške duše.

Dr. J. Šilc.

GLASBA.

Stanko Premrl: **Slava presveti Evharistiji!** Zbirka 75 evharističnih pesmi za mešan zbor. Cena part. K 6.—, glasovi po K 0.80. Impozantna zbirka, za katero je prispevalo 33 naših cerkvenih skladateljev. Zbirka nudi toliko in tako raznolikega gradiva, da bo dobil vsakdo dovolj tvarine za vse potrebe: od naj-

preprostejših, skoro naivnih skladb, zloženih v duhu P. Angelika, do najsijajnejše opremljenih, deloma skrajno modernih, globoko zamišljenih Hochreiterjevih, ki jim je treba dobrega, naravnost bistroumnega interpretata, je vse zastopano, kar je zadnjih petinštirideset let dobrega rastlo na cerkvenoglasbenem polju. V celoti

prevladujejo seveda šole P. Angelikova, P. Hugolinova in posebno Foersterjeva, kateri se ima večina skladateljev, zastopanih v zbirki, zahvaliti, da so se mogli v tej številni družbi brez sramu prikazati.

Seveda niso vse skladbe enake vrednosti, ne vredna ali manjvredna zbirke pa tudi ni nobena. Marsikatera ne prinaša nič novega, veliko pa jih je, ki pri nas orjejo ledino, ki naši cerkveni glasbi odkazujejo nova pota, iščejo novih smeri. Gotovo še ni izšla pri nas zbirka, ki bi bila prinesla toliko dobrega novega kot pričujoča. Nov, živahen duh veje po cerkvenoglasbenih livadah, novo, neznano pestrobojno cvetje jih v čimdalje večjem obsegu pokriva. Upajmo, da se temu duhu, tem novim pestrim barvam kmalu privadi srce našega naroda.

Novejši skladatelji globoko zajemajo, na globoko posegajo, ljudje pa večinoma ljubijo plitvine . . . Prav zato se ni čuditi, če se pri nekaterih javlja odpor zoper zbirko, če ljudje, ki jim je plitva, zanikarna, solzava sentimentalnost globoko čuvstvovanje, dočim se jim resnično iz srčnih globočin privrela pesem zdi le muzikalično-matematična naloga — če se taki ljudje branijo vsakega truda, da bi najboljša dela v zbirki umeli, in če to svojo lenobo odevajo v ovčjo kožo globljega čuvstva. Že marsikomu pri nas se je očitala matematika v glasbi, pa se je nazadnje izkazalo, da je očitek izviral ne toliko iz globokočutečega srca, ampak iz nerazsodne pameti.

Zbirka dela čast slovenski cerkveni glasbi.

Dr. F. Kimovec.

TO IN ONO.

Naše slike.

Prva priloga tretje številke Dom in Sveta prinaša sliko, ki sklepa vrsto zadnjič objavljenih. Pippo Spano (Philippus Hispanus), ta krasni portret Andrea del Castagno (o. 1390.—1457.), nam je priča, do kolikih uspehov se je v kratkem času povzpelo teženje po statuaričnosti, ki smo ga, govoreč o Masacciu, označili kot eno najbistvenejših točk renesančnega programa. S koliko sigurnostjo, trdnostjo stoji Pippo Spano v svoji niši! V tej stoji ni nič več nenaravnega, prisiljenega; umetnik je herojski motiv popolnoma obvladal. Železno telo sloni kakor na dveh močnih stebrih nepremakljivo trdno.

Andrea del Castagno je z isto strastjo, enostranostjo, obdeloval statuarične probleme kakor Uccello perspektivične, vendar pa so njegovi uspehi bili večji, nego njegova nadarjenost. Pripravila jih je že prej plastika; ona je v svojem delokrogu statuarični problem že rešila in Castagnu je preostajalo samo, da je to rešitev prenesel s potrebnimi modifikacijami v slikarstvo. Zato se bomo morali prihodnjič ozreti na plastiko v začetku quattrocenta ter nje velikega mojstra Donatella.

O drugi in tretji prilogi govori članek profesorja dr. A. Stegenška, četrta pa objavlja dve umetniški fotografiji A. Gregorca, ki bosta gotovo zanimali turiste, ljubitelje narave in fotografe-amaterje. Predočujeta nam dva zimska prizora z Velike Planine nad Sv. Primožem. Prva slika: Debela snežna plast pokriva planino in kočje, temne megle se valé iz Bistriške doline ter preté s snežnim viharjem; po snežišču plešejo vetrovi svoj vrtočlavi ples, solnce mrko obsipa pokrajino s svojimi medlimi žarki. — Druga slika: Zvečerilo se je, vse miruje; megle so se razpršile, vetrovi utihnili, mesec tiho plove za oblaki. — Če naj se taki fotografični posnetki dobro obnesejo, je treba utrjenosti, da vztrajaš, dokler ne dosežeš do cilja; izvežbanega očesa, da ne prezreš motiva; spretnosti, da ugodnega hipa ne zamudiš; zanesljivih fotografskih pripomočkov.

I. C.

Strelov »Popotnik«.

V Aljaževi »Slovenski pesmarici« najdemo v II. zvezku str. 143. pesem »Popotnik«, katero je zložil Janez Strel. Melodija je označena za narodno. Temu pa ni tako, kakor tudi besedilo ni nič drugega nego vsebinski posnetek po francoski pesmi »Ma Normandie«, ki ji je napev zložil Fr. Bérart. Melodija v francoščini je postavljena v F-duru, v slovenščini je harmonizirana v As-duru. To je v melodiji edina razlika med francosko in slovensko pesmijo, ki dobesedno slove v francoščini:

Quand tout renaît à l'espérance,
Et que l'hiver fuit loin de nous,
Sous le beau ciel de notre France,
Quand le soleil revient plus doux,
Quand la nature est reverdie,
Quand l'hirondelle est de retour,
L'aime à revoir ma Normandie,
C'est le pays, qui m'a donné le jour.

J'ai vu les champs de l'Helvétie,
Et ses chalets et ses glaciers;
J'ai vu le ciel de l'Italie,
Et Venise et ses gondoliers;
En saluant chaque patrie,
Je me disais: Aucun séjour
N'est plus beau que ma Normandie,
C'est le pays, qui m'a donné le jour.

Il est un âge dans la vie
Où chaque rêve doit finir,
Un âge où l'âme recueillie
A besoin de se souvenir;
Lorsque ma muse refroidie
Aura fini ses chants d'amour,
J'irai revoir ma Normandie,
C'est le pays, qui m'a donné le jour.

Strel je porabil za svoje besedilo dvoje prvih kitic, kakor bo jasno vsakomur, kdor vzame v roko Strelovo besedilo (Aljaž II. 52.). Pesem ni torej niti narodna po

melodiji, niti samostojna po besedilu. Gre samo za srečno in ponarodelo kontrafakturo. (Prim. Franz. Schulbibliothek 26. Chants d'écoles. Renger, Lipsko 1897.)

Dr. I. Pregelj.

Rabindranath Tagore.

Dva lista iz indijske literature. Priobčil Alojzij Res.

Iz »Gitanjali« (»Visoke pesmi«).

MORJE molčanja je planilo zjutraj v žvrgolenje ptičjih grl; in cvetke ob potu so bile vse vesele; bogastvo zlata se je razpršilo skozi špranje oblakov. Šli smo naglo svojo pot in nismo opazili ničesar.

Nismo peli veselih pesmi, igrali se nismo, šli nismo na trg, da bi varali; izpregovorili nismo besede in se nismo smehljali. Na poti se nismo obotavljali, pospeševali smo korak, kakor je šel čas.

Solnce se je dvigalo k cenitu in golobje so grleli v senci. Veli listi so plesali in se vrtinčili v vročem ozračju poldneva. Pastir je ždel in sanjal v senci figovega drevesa — in jaz sem legel k vodi in raztegnil trudne ude v travo.

Tovariši so se mi rogali, z dvignjeno glavo so odhiteli. Gledali niso nazaj, počivali niso. Izginjali so v daljni, modrikasti sopari. Šli so preko travnikov in gričev in romali skozi tuje, daljne dežele. Čast ti, junaško krdelo na neskončni stezi! Zasmravanje in zaničevanje sta me izpodbujala, naj romam dalje, a odgovora nista našla v meni. Izgubljal sem se v globočinah srečne ponižnosti, v senci mračnega veselja.

Mir solnčnoobrobljenega zelenega mraku je legel počasi na moje srce. Pozabil sem, zakaj romam, in izročil sem duha brez boja vrvenju senc in pesmi.

Končno sem se zbudil in odprl oči. Tedaj sem zagledal tebe pred seboj, tvoj smehljaj razlit na moje spanje. Kako sem se bal, da mi bo steza predolga in utrudljiva in da bo boj, preden dosežem tebe, pretežak!

KO ne boš govoril, hočem napolniti svoje srce s tvojim molčanjem in potrpeti. Čakam in sem tih kot noč s svojimi zvezdnatimi vigilijami, s svojo glavo, globoko sklonjeno v potrpežljivosti.

Jutro pride gotovo, tema izgine in tvoj glas se bo razlil v zlatih rekah in planil z neba.

In tedaj se bodo tvoje besede dvignile na perutnicah ob petju iz vseh mojih ptičjih gnezd in tvoje melodije se razcvetó v rože v mojih gozdnih gajih.

OB dnevu, ko je cvetel lotos, je taval moj duh v blodnjah in nisem vedel tega. Moj košek je bil prazen in cvetica je ostala neutrgana.

Le tuptam me je težila žalost; planil sem iz sna in čutil sladko sled nenavadne vonjave juga.

Bežeča sladkost je razbolela v hrepenenju moje srce in zdelo se mi je, da je goreči dih poletja, ki išče izpopolnjenja.

Nisem še vedel, da je bilo to tako blizu, da je bilo moje, da je popolna sladkost vzcvetela v globini mojega lastnega srca.

SPANEC, ki počiva na otroškem očesu — ali kdo vé, odkod prihaja? Pravijo, da ima svoj dom v vasi rojenic, kjer visita v gozdni senci, ki jo slabo razsvet-

lujejo kresnice, dva nežna, čudežna popka. Od tam prihaja, da poljublja otroško oko.

Smehljaj, ki šine preko otroških ustnic v spanju — ali kdo vé, kje se je rodil? Pravijo, da je mlad žarek rastočega meseca v jeseni poljubil rob izginjajočega oblaka — tam se je porodil smehljaj v snu rosnega jutra, smehljaj, ki v spanju šine preko otroških ustnic.

Sladka svežost, ki voljno cvete okoli otroških udov — ali kdo vé, kje se je tako dolgo skrivala? Da, ko je bila mati še nevesta, ji je prešinila srce v nežni, tihi skrivnosti ljubezni — sladka svežost, ki voljno cvete okoli otroških udov.

Iz »Vrtnarja«.

»POET, večer se bliža; tvoji lasje postajajo sivi. Ali slišiš v svojem samotnem premišljevanju pozdrav onstranskega sveta?«

»Večer je,« je rekel pesnik, »in poslušam, ker lahko kdo pokliče iz vasi, najsi je pozno.

Čujem: morda se najdejo mlada, tavajoča srca, morda prosjačita dva para hrepenečih oči godbe, ki bi zlomila njih molk in zanju govorila.

Kdo naj natkè njih vroče pesmi, ako sedim ob obrežju življenja in premišlujem o smrti in onem svetu?«

Zgodnja večernica izginja.

Žar mrtvaškega ognja umira ob molčeči reki.

Šakali tulijo v koru na dvorišču opustošene hiše, v svitu izmučene lune.

»Vedno sem tako mlad in tako star kot najmlajši ali najstarejši v tej vasi.

Nekateri imajo smehljaj, sladak in preprost, in drugi prekanjeno mežikanje v očeh.

Nekateri imajo solze, ki vstajajo v dnevni luči, in drugi solze, ki so skrite v temi.

Vsi me potrebujejo in nimam časa, da bi razmišljal o poznejšem.

Vsem sem enako star, kaj dé, četudi so sivi moji lasje?«

»ZAUPAJ ljubezni, čeravno prinaša bolelost. Ne zapri srca.«

»Ah ne, prijatelj, tvoje besede so temne, razumeti jih ne morem.«

»Srce je tu, da ga s solzo in s pesmijo razdajaš, ljubljena.«

»Ah ne, tvoje besede so temne, prijatelj, razumeti jih ne morem.«

»Slast je občutljiva kot kapljica rose; medtem ko se smeje, umre.

A bolelost je močna in silna. Naj čuva bolestopolna ljubezen v tvojih očeh.«

»Ah ne, prijatelj, tvoje besede so temne, razumeti jih ne morem.«

»Lotos cvete ob gledanju solnca in izgubi vse, kar ima.

Ne mogel bi nositi popja v večni zimski megli.«

»Ah ne, prijatelj, tvoje besede so temne, razumeti jih ne morem.«

TVOJE vprašujoče oči so žalostne. Doumele bi rade moj zmisel, kakor mesec, ki hoče pojmiti morje. Razgalil sem svoje življenje pred tvojimi očmi od

konca do konca, skrtil nisem ničesar ali obdržal. Zato me ne poznaš.

Ko bi le bilo dragocen kamen, razbil bi ga lahko v sto koscev in jih nanizal v verižico za tvoj vrat.

Ko bi le bilo cvetica, majhna in sladka, utrgal bi jo, da bi jo vtaknil v tvoje lase.

Toda srce je, moja ljubljenska. Kje so njega bregovi in dno?

Ne poznaš meja tega kraljestva in vendar si njegova kraljica.

Ko bi le bilo trenutek sladkosti, cvetel bi v lahkem smehljaju in videla bi lahko in čitala v enem samem trenutku.

Ko bi le bilo bolešt, skopnelo bi v svetlih solzah, odsevalo bi najbolj notranjo skrivnost brez besede.

Toda ljubezen je, moja ljubljenska.

Njena sladkost in muka sta brez meja, neskončne njene zahteve in bogastvo. Tako blizu ti je, kot tvoje življenje, in vendar je ne moreš nikdar popolnoma poznati.

Iz belokranjskega besednega zaklada.

V Adlešičih zapisal I. Šašelj.

batinec, a, m., batec.

bédalo, a, n., bedak, pr. budalo.

beljávina, e, f., odpadki pri beljenju kolja.

blágar, a, m., pastir.

bledávica, e, f., bledica.

bódniti, vbosti.

brádonja, e, f., mož z veliko brado; pr. brkonja, mož z velikimi brkami.

brijati, briti.

búrkliina, e, f., burklast človek.

cvrgniti, perf., cvrgati.

cvrgutati, cvrgati, škrtati.

čitav, adj., rabi v različnem pomenu in naznanja obilnost, n. pr. čitav človek, obilen, velik; čitavo prase, debelo; čitavo noč je padalo, vso noč je deževalo.

dobit, adj., dobljen.

dobrávina, e, f., krma rastoča po dobravah.

dóljnjegov, adj. od adj. doljnji.

dóljnjev, adj. = doljnjevov.

doumljati, imp., doumiti.

dražka, e, f., dražica.

drljati, dreti; dete drlja zmirom okoli.

drljav, adj., dirjav.

duha, e, f., duša (zaničljivo).

fortun, a, m., fortuna, vihar.

fútlavec, a, m., smrdokavra; Pl. ima futáč.

gálíčati, v gálíčino vodo namakati, n. pr. pšenico, preden se seje.

glava, e, f., hlebec; glava kruha.

gomílišče, a, n., prostor, na katerem stoji gomila.

govórcina, e, f., človek, ki rad in veliko govori.

grdina, e, f.; to je grdina kalja = toliko, da je grdo, prav veliko.

harámpeša, e, f., hudobnež (harempaša).

héríti se, na stran se nagibati; voz se heri.

hlopa, e, f., lopa; prim. zahlopiniti, zalopniti.

ivérica, e, f., veverica.

ivérnica, e, f., iskra; ivernice so švigale po hiši, ko je treščilo v njo.

izjaríti se, izvleči se; izjarila se je kača izpod kamena.

jağulec, a, m., fragaria collina.

jakšati se, skušati se, kdo je jakši = jačji.

jeder, adj., čvrst, trden; ona ni bila nikdar prav jedra.

kanjuh, a, m., kačar (serpentarius secretarius).

ki, adv., = ko; ki bi človek znal; ki bi bil vedež.

knápina, e, f., knapav človek, žival.

konec, a, m.; ne govorimo pri koncu nič = prav nič.

kósica, e, f., kosova samica.

košenje, a, n., košenica.

kršen, adj., lep, krasen; pod to lipo je kršen hlad.

labudar, a, m., labud.

ladnik, a, m., die Lade.

lakotnjak, a, m., lakotnik.

lámanka, e, f., puška »der Hinterlader«. Ta izraz je rabil, kakor sem slišal, neki Belokranjec, in sicer kmet, pred sodiščem v Črnomlju.

led, a, m., toča; letos bo dobra letina, če le ne bo leda.

lengariti, lenariti.

lenija, e, f., lenoba.

loncifer, lucifer.

lužati = lužiti, grdo vodo imeti; krava je začela lužati.

medpločje, a, n., medplotje, prostor med ploti.

meğlast, adj., meğlen.

metuljica, e, f., metuljček.

mišar, a, m., mačka (šaljivo); v žaklju nesem mišarja.

mlatnja, e, f., mlačev.

mlečec, a, m., mleček, eupharbia,

mrvinje, a, n. coll., drobtine.

muhtóhran, a, m., človek, ki bi rad »muhte« živel, t. j. brez dela.

muska, e, f., krava rdeče barve.

muzolezóvina, e, f., = zimolezovina, les od zimoleza (ligustrum vulgare).

najaditi, razjeziti.

nakladovati, podoben biti.

napot, a, m., napotek.

nasluhniti, perf. nasluhavati.

nátiska, e, f., žulj.

néhora, e, f., neugoden čas; prim. hora, ugoden čas.

néveljav, adj., neveljaven.

nožka, e, f., nožica.

oblajevati, imp., oblajati.

oddotati, doto odplačati.

odeča, e, f., odeja.

odjaviti, odpovedati.

odmotiti, premotiti.

odtajiti, zatajiti.

odviti, priviti; tu pravijo, če hočejo, da svetilnica bolj gori: »odvij« svetilnico; če jo hočejo pa ugasniti, pa »privij«.

oholija, e, f., oholost.

ohraniti, opitati; prasca ohraniti.

Donatello: Janez Evangelist. (Firenze; stolnica.)

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1913. 2492 z 17.406 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 6,788.340 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

5% sprejema in obrestuje hranilne vloge po **5%**

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim vlagateljem so za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7¹/₂ leta (90 mesecev) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo. Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljeno 1893.

Ustanovljeno 1893.

Knjigoveznica „Katoliškega tiskovnega društva“ v Ljubljani ::

se priporoča p. n. naročnikom za obila naročila. Izvršuje vsa v knjigoveško stroko spadajoča dela po zmernih cenah. — Vse vezave, preproste ali pa fine, v priznani solidni izvršitvi. — Pri večjih naročilih primeren popust.

Alojzij Trink stavbno in pohištveno mizarstvo
Ljubljana, Linhartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegovo stroko spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Gen.)
priporoča veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. Umetniške in druge razglednice. Trgovci popust.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914	K 740,000.000.—
Vlog	„ 44,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂%

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade,

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične **domače hranilnike.**

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnitvo v Katoliški Tiskarni. - Rokopisi se vračajo le, če so priložene znamke. - Založnik in lastnik »Katoliško tiskovno društvo«. - Urednik dr. Izidor Cankar v Ljubljani. - Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.